

BOŽIČ
1938

ISTRA

BOŽIČ
1938

GLASILO SAVEZA JUGOSLOVENSkih EMIGRANATA IZ JULIJSKE KRAJINE

Božićna razmišljanja...

Godine 1572 poklali su u Parizu u noći svetoga Bartolomeja protestante. Klali su ih i u ostaloj Francuskoj. Ta »Pariska krvava svadba« priredena je povodom vjenčanja Margerite de Valois, sestre Karla IX. s Henrikom IV Navarskim, kasnijim francuskim kraljem.

Lijepa svadbena svečanost za mladoženju protestanta.

Ali ni sveti Bartolomej ni mladoženja Henrik ne snose za to krivicu. Kriva je bila ona kraljica: Cujus regio, ejus religio. Ili prosto rečeno: Ako želiš da živiš u državi izvjesne vjere, moraš da ispovijedaš tu vjeru.

Danas su nam ti dani krvavih vjerskih ubijanja daleki i tuđi. I kraljicu: Cujus regio, ejus religio — možemo naći jedino u dobrim leksikonima.

Da li samo u leksikonima? Ne možemo li i danas, kada slavimo rođenje Isusovo, malo o njoj razmišljati? Možda o malo preokrenutoi, ali u stvari istoj staroj izreci, koja je skrivila pred nekoliko stotina godina toliko zla, prolića rijeke krvi i prouzrokovala potoke suza.

Prije neka 23 stoljeća živio je u Grčkoj mudrac-filozof Platon. On je prvi ustvrdio, da je ideja realna, da ona ima pravi bitak, a sve stvarno što nas okružuje, sve što vidimo i osjećamo osjetilima, da je tek bližeda slika te ideje. Najprije je bita ideja, a tek po njoj je nastala stvarnost. Ideje su opći zakoni predmeta i pojavaa.

To »filozofiranje« — reći će, neko — ne spada u ova božićna razmatranja. Jer stvarnost je danas vrlo daleko od sličnih mudrovanja. Ali — malo strpljenja, pa ćemo dohvatiti nit koja spaja staroga grčkoga filozofa Platona s »Pariskom krvavom svadbom« i s današnjom stvarnošću.

Ideja — kazao je taj atenski mudrac pred 23 stotine godina — nije samo uzrok, već i cilj svega. Svi treba, da se pokoravaju ideji. A ko će znati čemu se treba pokoravati? Ko, ako ne oni izabrani — a jer se svaki nije rodio svake jednake. Oni izabrani stvaraju zakone, a drugi imaju da rađe i slušaju.

Nije li to ona latinska kraljica koju smo spomenuli u prvom odlomku ovih razmišljanja? A nema li u tome i dosta današnje stvarnosti? A ako napomenemo još i to, da je taj grčki mudrac tražio da pjesnici pjevaju samo u čast bogu i pohvalu valjanijim ljudi, jer da pjesništvo (danas bi se nazvali općenito literaturom) svoje pjeva i o drugim stvarima. kvartijevina.

Pjesnike koji se ne pokoravaju tim zakonima treba izagnati iz države, govorio je taj mudrac. A njihova djela — logično — treba uništiti. A što ih može uništiti bolje od vatre.

Je li to dio savremene stvarnosti?

Na umirenje onima koji podliježu napasti da nekog starog filozofa smatraju autoritetom, nadodajemo, da je Platon bio bogat atenski gospodin koji je prezirao »svjetinuu, ali koji nije imao nikakova utjecaja u upravi.

Jer stari Grci su bili mudri ljudi i nisu dozvolili, da ih nasamari kakav bogati vlasnik par stotina robova.

Kada smo već kod starih grčkih mudraca, spomenimo još jednoga koji spada u okvir ovih božićnih razmatranja.

Heraklit se zvao taj drugi grčki mudrac. Kada se Platon rodio, on je bio već preko stotinu godina u grobu. I taj stari mudrac Heraklit postavio je aksiom: Panta rhei! Sve teče! Ništa ne stoji na mjestu, sve se kreće!

Bilo je potrebno da prodje oko 21 stoljeće, pa da čovjek našega doba postavlja ponovo taj aksiom, pr. u vijeku — pristigli su ga da izjavi, kako to nije istina. Taj čovjek našega doba bio je Galileo Galilei, a Sveta Inkvizicija ga je prisilila da opovrgne to svoje naučavanje.

Ali — to zna danas već svaki pučkoškolar — Galileo Galilei je ipak okrenuvši se, promisljao:

— E pur si muove! — Ipak se kreće!

Kada čovječanstvo ne bi vjerovalo u Heraklitov »Panta rhei« i Galileov »E pur si muove«, to čovječanstvo koje radi i kreće se, imalo bi sve dovoljne

razloga da počini kolektivno samoubistvo.

Ali mi smo optimisti!

»Dobro je, — reći ćete vi malobrojni koji budete imali hrabrosti da započnete čitanjem ovih razmišljanja — dobro je sve to, ni vjerujemo da se kreće, ali... ne kreće li se to možda unatrag? Ta tu tvrdnju o kretanju unatrag čujemo na svakom uglu.

Da tu sumnju na plastičan način uklonimo, preskočimo za čas od grčkog mudraca i talijanskoga učenjaka u kalifornijski Hollywood. Tamo izrađuju filmove i filmske žurnale koje mi gledamo u našim kinematografima. I često vidimo u tim filmskim žurnalima kako na pr. neki profesionalni plivač skače u vodu ili kako pritiškom na električno puce baca jedan jedini čovjek cijela brda u zrak dinamitom. Kada su prikazali to normalnim tokom, tada okrenu film i mi vidimo kako se voda rastvara i plivač skače iz vode tačno obratno nego je skočio i dolazi na otiskočnu dasku tim obratnim putem; ili vidimo kako se brdo, koje je dinamičkim razmrskao u milijune komadića, opet skuplja obratnim tokom u položaj što ga je imao prije eksplozije.

Ali ni dijete ne vjeruje da plivač može iz vode skakati natrag ili da se

brdo bačeno u zrak može opet povratiti u isti položaj.

Mi svi znamo, da je to samo trik režisera.

A sličan režiserski trik je i tvrdnja, da se sve kreće unatrag — regresivno.

Razmatrajući tu dinamiku, dolazi nam i nehotice u svijest suprotna predodžba: statika. Tu statiku — mirovanje i nepokretnost — vrlo plastično je prikazao Holandez Hendrik van Loon u svojoj povijesti umjetnosti. Prikazujući zbiljavanja u starom Egiptu kroz nekoliko tisuća godina, on postavlja nasuprot tom kretanju i zbiljavanju egipatskog seljaka (felaha) kao neki simbol statike. Šteta što ne možemo doslovno prenijeti tih nekoliko zaista krasnih stranica, ali ćemo nastojati u par ređaka prikazati tu sliku:

— Dok se vaš brdo polako kreće prema Memfisu ili Tebi, felahi žustro obrađuju svoja polja... Felahi su orali te identične njive tisuću godina ranije nego što su vladari Memfisa osnovali tako zvano Staro kraljevstvo. Oni su i dalje orali dok su Keops, Kefren i Menkure gradili svoje piramide, tisuću godina prije nego što je Abraham odlučio da se preseli sa svojim kućanstvom iz zemlje Ur na obale Sredozemnog mora.

— Oni su obrali i dalje obrađivali ta polja za vrijeme šest stotina godina

tako zvanog Srednjeg kraljevstva... — Obradivali su i dalje svoja polja dok je Amenemha III gradio one velike rezervoare za regulaciju Nila...

— Produžili su oranjem i onda, kad su Hiksi preplavili njihovu zemlju godine 2.000 prije Hrista...

— Još su orali svoje njive kada je, tisuću četiri stotine godina prije kršćanske ere, učinjen pokušaj da se spoji Crveno more sa Sredozemnim morem...

— Orali su i dalje svoje njive kad je Etiopija izgubljena i kad je Jerusolim opljakan...

— I dalje su obrađivali svoja polja kad su Perzijci osvojili dolinu Nila...

— I dalje su orali svoje njive kad je Kleopatra...

— I dalje su obrađivali svoja polja kada...

Kad je kalif Omar osvojio njihovu zemlju i dokončao djelo rušenja (egipatske civilizacije) koje je sv. Ciril započeo, oni su liho presli na novu vjeru i nastavili orati svoje njive ne mareći mnogo za nove mogućnosti duševnog spasenja.

Tako plastično prikazuje H. van Loon tu statiku. Ali ta statika koju simbolizira egipatski seljak, ipak je samo prividna. Jer taj nepokretni seljak bio je uzrok i izvor cijele te dinamike — toga kretanja — u dolini Nila kroz stoljeća. On je orao i sijao i to oranje i sijanje bilo je uzrokom tog kretanja i to sijanje davalo je hranu i život svim tim narodima koji su presli preko zemlje na kojoj je seljak orao.

I narodi i civilizacije i religije i ideologije su nestale, ali u dolini Nila ostao je identičan seljak kao što je bio »vazaj koji je gledao gradnju piramida.

Seljak je ono bitno i osnovno što prouzrokuje kretanje i zbiljvanje.

»Cujus regio, ejus religio« nije kraljica koja bi ga mogla uništiti.

Zašto smo s grčkim filozofima pomićevali egipatskoga seljaka? Zato da upozorimo na jednu raspravu koja tretira pitanje našega seljaka — naših živih očeva i naše žive braće. Ta rasprava je izašla prošlog mjeseca u ljubljanskom »Času, reviji Leonove družbe.

Ta rasprava nosi naslov »Italijanska kolonizacija u Julijskoj Krajini. Imosi mnoge podatke i neke važne statistike.

Tu raspravu — ni pitanje koje ona tretira — ne komentiramo. Previše nam je prostora zauzelo odlomak o egipatskom seljaku... A ni Bartolomejske noći, nadajmo se, neće se više ponavljati.

I tako smo, eto, od Henrika IV i svetoga Bartolomeja, preko Platona, Heraklita i Galileja, došli kroz Hollywood pomoću egipatskog felaha do našeg seljaka u Julijskoj Krajini.

Taj je put, priznajemo, vrlo zaobilazan, ali na ovoj božićnoj poljodici sigurnije je zaobilaziti skliki teren.

Sada smo, međutim, kod kuće.

I oko će nam i nehotice začati na sliku ove siromaške kuće. I vidjet ćemo istarskog seljaka, njegovu ženu i njihovo novorođenče.

Tražiti ćemo, i opet nehotice, Tri Krajina s darovima i zvijezdu što ih je vodila. Ali njih nema. Jednostavno smo ih izrezali. Za svako i orakno znade što mogu Tri Krajina s darovima i zvijezdom siromašnog istarskog seljaka. Ko neće da uza sve to pogleda Tri Krajina s darovima, neka potraži božićni broj našega lista od 1934 godine. Tamo su na naslovnoj strani i propisna Tri Krajina s propisnom zvijezdom iznad svojih glava.

I tako se polako približimo kraju ovih razmišljanja. Mnogi koji ovo pročitaju (mnogi od onog malog broja koji pročitaju) neće biti zadovoljni, jer da nema u svemu tomu ni trunke božićnog štimunga.

U seaj vrijeme godišća... eto božićni štimung je tu. A kada se sjetimo, da to drevno »U seaj vrijeme godišća« odjekuje već preko deset stotina godina u mnogima odjekuje i danas, i kada se sjetimo, da su to seljaci koji su pjevali, pjevali i pjevat će, tada — tada — stavljamo da budemo optimisti i pjevamo i mi u duhu s njima: U seaj vrijeme godišća... TONE PERUŠKO

MATE BALOTA:

LIJEPI MRTVAC

Ovih dana opet mi je došao u ruke uskrsni broj »Jstre« iz 1935. Poslao mi ga bio tada »zrman« Usip od »Šikuracioni«. Tada je započela bila polemika o životnoj sposobnosti čakavskog govora i »umjetnog« književnog jezika. Iz Rjiničevog citata Beličevih i Rešetarjevih tvrdnji saznajem da ni ja nisam čakavac. Jer po tome, južno od crte Barban—Kanfana—Kringa—Tinjan i prema čakavaca. A ja sam iz kraja koji je južno od te povučene granice. Fala filozofima na tom obavještenju. Ali ja mislim da će oni morati da »izrade«, uz filološke »skatule« koje već imaju, još jednu novu »skatulju, da metnu u nju i o ai govor, što se govori u Vlašiji, odakle sam i ja, i još jednu drugu za onaj govor, kojim se govori i u Splitu i kojim piše dosada najproduktivniji savremeni čakavac Marko Uvodić.

Polemika je završena, sud je gotov i mi smo osuđeni ništa manje nego na smrt. Ipak, prije nego umremo, da pošaljemo nekoliko »balot« u njihove filološke »baline«.

Prva »balota« bi bila, da čakavština do sada, nigdje, ama baš nigdje, kao govor nije izumrla. Nigdje nije ustupila mjesto štokavštini u prošloj hiljadi godina. Ako se izmijenilo područje u kojima čakavci žive uslijed sličnoba sa juga i istoka na sjever i zapad, ništa se u broju ljudi koji jednim dijalektom govore nije promijenilo. Brojno su čakavci jači danas nego ikada prije, proporcionalno prema ostalim djelovima nisu vjerovatno slabiji. Ali to su stvarj od maloga značaja u pitanju koje se postavilo. Filolozi hoće da stave »brnjicu« na usta ne onima koji čakavski govore nego koji čakavski pišu. I tu je glavno pitanje. Razlozi su racionalni, »moderni«, rekao bih »centraalistički«. Teži se za uniformanjanjem književnog jezika i književne proizvodnje. Ljudima ne smeta, što je štokavska književna proizvodnja oštro podijeljena u dvije književne sfere sa dva pisma, više ili manje i sa dva književna narječja, sa dva kruga čitalaca, nego više opasnost u petorici, šestorici pisaca, koji čakavski pišu. Za čakavce je ova briga vrlo laska. Ljudi misle da oni stvarno nešto vrijeđaju kao pisac (Uvodić, Ljubić, Dvorničić, Lončarić, Gervais i drugi neki) i da bi bilo korisnije da pišu štokavskim književnim jezikom. Obogatila bi se književnost cijela, poslati bi pristupačniji svima. Razumije se da to vrijedi i za kajkavce.

Zašto pišemo čakavski? Kad je Matoš počeo da piše kajkavski bio je vjerovatno impresioniran francuskom regionalnom prozansalskom lirikom. Kad je Nazor pisao svojih nekoliko čakavskih pjesama bio je impresioniran muzikalnošću kastavsko-opatijskog govora. Za savremene čakavce uticaj felibrizma ne znači ništa. Ja sam doznao da oni postoje mnogo poslije prvih mojih pjesama čakavskih. I za sve nas je vjerovatno glavni motiv onaj isti, koji je dao podstreka Nazoru: muzikalnost govora našeza rodnog kraja.

Čakavski govor, i to je druga »balota«, kao i ruski ili slovenski, je melodičniji i od najčišćeg štokavskog govora. Uzmimo Zupančiča (citiram po sjećanju valjda pogrešno) za primjer muzikalnosti slovenskog jezika:

In zajokal je vlak skozi mrak
o dekle ti ob oknu sloné
Si li čula ta vrisk jokaloč skozi noč,
oj zbogom domovina.

Pokušajmo prevesti ova četiri stiha na štokavski književni jezik, pa ćemo vidjeti što će izći.

Ili uzmimo Gervaisa (opet po sjećanju):

Oj mala, spl, ne misli na tó,
zač ja san bržnčična
ženit se more, moje zlato
on, ki sôdi ima.

Ili Nazora (po sjećanju):

Ti ki si preletél sto mor i sto jezér
povi kadé je on, za koz dojln ja šcer.

Jel' na se ga zelá tuljina neznáná
Jel' več on pozabli mané i otroká,

ma kad se spomené, téh gor, téh drev téh
step,

uróki će se ti razvrgnut si va tren'
I kad z onéu, bi strán, jedámput doma šál
Lahki mu brod ne bi razbil ni led ni val.

Ili Ljubića:

Kraj puta sidin
Gledan za divljón.
Kroz poja se gubi
S lpton svoloj.

Ostavijam sada filozofima, da oni bace svoju »boču«, pa da razjasne, što znače u poeziji naglasci za muzikalnost pjesama, što znači na pr. u ruskom, poljskom, slovenskom jeziku ili čakavskom narječju naglasak na posljednjem ili preposljednjem slogu, ili jednosložne naglašene riječi, — za razliku od češkog ili hrvatskog književnog jezika. Ritam čakavskog govora je brz, kao trčanje nizbrdo, prema moru, kao zapovijedanje u pomorstvu, kao brzo tañdrcaenje kola po kamenitim putovima, gdje se kola mogu razbiti, ali nikad zaglibiti u blato.

Imam još i treću »balotu«, i četvrtu, sa kojom bih sve njihove »baline« mogao da istjeram »vanika zoga«, ali mislim da nije potrebno, da i nju izigram. Dovoljno su prve dvije, a naročito druga: ljepota i muzikalnost čakavštine.

Da je mrtav naš jezik maternji (sa gra-

matškog gledišta naše narječje), nas ne bi bilo. Da li ćemo nekad svi, t. j. svi naši krajevci i sva naša sela živjeti u nekoj jedinstvenoj civilizaciji, koja će nam putem škola, novca, novina i radija izjednačiti jezik, kao što izjednačuje nošnju, te pitanje vrlo daleke budućnosti. Ne vjerujem da će ni onda, mati u seljačkim kućama naših rasutih sela i zaselaka misliti da je ljepše da tepa djetetu »lijepa moja ptica« mjesto »lpi tić moj« i seljak javljati ženi da »kiša lijeva« umjesto »daž ronit«. Danas je za mene vrlo važno da se kod starog Iva Dumovića na Portu u Dubašnici osjećam »dóma«, a ne »kôd kuće«.

Ako vrijedi ono što kažemo čakavski, ljudi će čitati naša stihotvorenja. Ako ne vrijedi, sve je ovo diskutiranje suvišno. Lijepa književnost ili je lijepa, ili nije književnost. Ali baš onda, kad bi čakavski govor bio stvarno osuđen na smrt, vjideći pisati na tome narječju. Kad bi to bio i mrtvac, bio bi tako lijep mrtvac, da bi mu trebalo sagraditi najtvrdje i najtrajnije piramide.

Janko Samec:

PESEM ZA SEDANJE DNI

Puste so česte in mračni so dnevi,
veter nad njimi otožno ječi...
Kam so zgubili src mladih se spevi,
da od nikoder več čuti jih ni?

Duše ko liše, so mrtve in prazne,
v njih ni plamenov več toplih ognjišč.
Strehe udre zró v svet neprijazne,
z molkom, ki tesni je molk pogorišč.

Bratje, kam svoje ste strune zaprili,
da iz njih pesmi ni slišati več?
Kaj so vsi ožili vam v prših umrli,
z njimi vsi lepi vam snovi šil preč?

Danes v življenju je treba poguma
duše in srca ljubezni moči!
Ali naj večno ostanemo trima
sužnjevc, ki k vsaki krivici molči?

Z vero in upanjem sklenimo vrste
src pomlajeni v delovni krog!
V bratstvu ljubezni in volje nam čvrste
svet vstal prerojen od naših bo rok!

BOSTJANČIĆ IVAN:

BADNJE VEČE

Nočas, dok drhú daleke zvijezde
i kroz noć jasnú zvone srebrna zvana,
daleko od tuge drvenih baraka
uči će Krist u raskoš bogatih salona.

U ukočenoj pozi bontona i manira
slavit će se slavije poslednjega kraha,
u krugu svih trgovaca i bankira,
on, tužni Krist, kralj svih siromaha.

I pričat će se davne, stare legende
o bratstvu među ljudima i o miru
i mnoga će bijela ruka zasvirati
božićnu pjesmu na klaviru.

O, radujte se, jer će sve biti opet kao i prije,
sklonit će se božićna drva u kutu tavana
i život će opet normalno poteći,
poteći kao i svakog predjašnjeg dana.

A u jednom podrumskom stanu,
gdje se nije čula zvonjava srebrnih zvana,
jedno će se golo dijete rasplakati nad slomom
tužnih jaslá od običnog kartona.

IVO ŽIC-KLAČIĆ:

MORNARI SE VRAĆAJU U ZAVIČAJ

Vraćaju se svojim domovima bez ikakvih znamenja.
Stasava mornarim izgubio sve ranije nspomene;
zabacaviše na strane luke, sragane, bđljenja i trpljenja,
pred zavičajem su probušili dani samo nejasne sjene.

Rodni otoci čekaju brod i darove nepoznatih zemalja,
a mornari sa palube topao san i miris domaće tline.
Djevojačke oči traže po dalekoj pučini svog kralja,
dok se ženo tješe snovima i prstima sudbine.

Pod razapetim jedrima škripi paluba i sve katarke,
vijoreći barjak kupa se u večernjem rumenilu i sjaju.
zavičajne uvale nisu više nikakve opjevine ni varke,
a drhtave ruke sve su bliže dragome kraju.

Vj. Zidarić: Nova godina

U PIRATSKEN GRADU

Vitar huči uz zidine, daž ronit
sve je more suro bilo, broda vani ni.
Luka sve je puna križovači,
prez motora još su svi,
još život je od makine jači
još se jadro sasvin poklonilo ni.

Stari grad je zibka svih pirati
od Bretanje i Manša kanala
ča je tote pirovalo svati
i mnoga je ljuba prez dragog ustala.
Stari zidi još stoje visoki, trdi
suri, črsti i tujemu grdi.

Kada tako gledan slike starih dani
stare sile i kuraja, sve do smrti
spominjan se da mež nami
na milijare je umuki od pirati
ki se nikad nisu dali jedno strti
a i s brodi upravljati još te znati.

Sve je more suro bilo, kako naši jadi
a naše su misli črne ka piratski gradi.
Još je more naša mati, još naš sebi
zove
još je vrime da na vanka ubrnome
prove.

St. Malo

MATE BALOTA

SVIČARI

Svičari od Raše, Porta i Budave
i Kirci i Vlahi na Velen Kvarnaru
sviteći ne zabe na navadu staru
kantađu od Kuj do Debele Glave.

Ponikad i miš se čuje iz kajiča
i riba nagrne da sluša svirale
pa kad bi škombre oko barke prale
igra krv svičara, pleše mu i sviča.

Kad zakuha jago, drugi ples se pleše
sve sile se napnu, sve snage ožive
i oči svičara sve se nakostreše

na srhe i vale. Stojl od mramora
ponad črnih vala, iznad pine sive
junačka i lipa glava svičarova.

MATE BALOTA

NAŠ GALJARDO

Muškarin
je bi naš galjardo.
Vajk je oholo z rijepuon maha,
z rogi neprijetelu prijoti
i rova;
vajk je težak faram nosi,
pod njim se muči
i polti.
Bi je ohol, bruman i trdoglaf...

Ora nan je trde ledini
i za mulce
kumparj nan je bi jedini.

Ma kai je priša fant,
šuođi za šteuri plaiti
— nismo imeli,
pak so nan vola selveštroli
i va macijel popejtaji.

I galjardo,
naš dragi
— maol
ki nas je čuda lijet hrani
i z rogi
zemlja našo brani
— je pod oštricom bekarške dageti,
segutira,
zađnji put zarova.
Je prokle bekarj,
a nas je napomôč zva.

IVAN ČRNJA (Zminjština)

ERNEST RADETIĆ:

MHKD I ŠIRENJE KULTA ISTRE

IZNAŠANJE DRAMA IZ ISTARSKOGA NARODNOG ŽIVOTA — ISTARSKI NARODNI PLESOVI, MUZIKA I NARODNE NOŠNJE NA XI OLIMPIJADI U BERLINU I U KAZALIŠTIMA U ZÜRICHU, ST. GALLENU I WINTHERTHURU U ŠVICARSKOJ

Razgovor s pročelnikom MHKD g. A. Freudenreichom

Gosp. Ernest Radetić nas je upozorio na pisanje švicarske štampe o Istri prigodom izvođenja »Baluna«, kojega su, uz ostale hrvatske narodne plesove, izveli članovi Matice hrvatskih kazališnih dobrovoljaca iz Zagreba. Zamolili smo g. Radetića da nam napiše prikaz o radu MHKD za »Istru«, jer je od Istrana g. Radetić najpoznatiji da b' tone piše, budući da je on već dugi niz godina tajnik MHKD.

Dosađajni rad tog hrvatskog rodoljubnog društva za Istru najbolje pokazuje koliko bi mi mogli učiniti za naš rodni kraj kada bi i u ostalim sličnim društvima imali po kojeg Radetića. Dakako da ni g. Radetić ne bi bio uspio toliko da nije kod članova, a naročito kod uprave MHKD, našao velikog razumijevanja za naš kraj i naš narod u Istri, pa treba na ovome mjestu zahvaliti i ostalim članovima tog zaslužnog društva, a naročito upravi kojoj je za čelu g. Aleksandar Freudenreich.

Matice hrvatskih kazališnih dobrovoljaca (MHKD) je popularno i simpatično društvo mladih hrvatskih rodoljuba, prijatelja kazališne umjetnosti, koje si je preduzelo, da putem pozornice i kazališta propagira samoniknu hrvatsku narodnu kulturu, te iznosi sve kulturne vrednote, koje hrvatski narod posjeduje.

U glumama, što ih ona iznosi pred domaću i internacionalnu publiku, razumije se život hrvatskoga naroda, ma gdje se on nalazio, iz njih struji dah naše zemlje. Patnje i čežnje narodne, teška njegova borba za opstanak, časovi njegove radosti i tuge, u tim su glumama uvijek vjerno iznesene. Jedan se put to iznosi u obliku drama, čas savremenih, čas iz bliže ili daljnje prošlosti, drugi put u prikazu narodnih običaja i nošnja. Kako se pak život hrvatskoga naroda bez pjesme i plesa ne da ni zamisliti, razumljivo je, da je Matice veliku pažnju posvetila i toj grani hrvatskoga narodnoga života.

Čitateljima je »Istre« dosadašnji rad M. H. K. D. dovoljno poznat, jer je ona u svom programu uvijek znala naći dovoljno mjesta i za ovaj dio hrvatskoga naroda, koji već stoljećima stoji na terenu stražu na krajnjim hrvatskim granicama uz obale Mirne, Raše i Dragonje.

Oživljujući narodne borbe za hrvatsko Istre prije rata, u časovima kad je izgledalo da su današnja mladije generacije već davno zaboravile sve one nadočevljive napore naših otaca u Istri, ona je iznijela na pozornicu prekrasnu Istarsku dramu »Zimsko sunce«, koja je trineast puta do posljednjega mjesta napunila zagrebačko Narodno kazalište, a u Virovitici i Sisku dvaput rasplakala tamošnje mnogobrojno rodoljubno općinstvo.

Ta bi se drama, jer je i danas jednako tako aktualna, kao i prije 30 godina, bila davala barem još pedesetak puta ne samo u Zagrebu, nego i po svim većim gradovima hrvatske pokrajine, kuda su redom pozivali Matice da svojim komadom nastup, da nije zbog tehničkih razloga morala biti skinuta s repertoara.

Malo zatim M. H. K. D. nagradilo je na jednom od svojih najčestija Radetiću savremenu dramu iz istarskoga narodnoga života »Za gol život«, koju je kasnije u štampa u svojoj nakladi, te je odmah uvrstava u svoj repertoar. Uvjježbava je i hoće da je iznese na pozornicu. Na žalost je, i opet zbog tehničkih i drugih razloga, ta jaka i potresna drama, koja živo prikazuje današnju Golgotu i tragediju, morala biti u zadnji čas skinuta s repertoara.

Prigodom XI. Olimpijade u Berlinu pozvana je Matice da nastupi u najčestijama u narodnim plesovima. Matice slaže program, u kom kao najznačajniju točku stavlja na prvo mjesto glasovito prastaro istarsko narodno kolo narodnim motivima »Tužna djevojka iz Istre«.

Nabavila je originalne narodne nošnje Istre, putuje u Berlin i nastupa tamo pred predstavnicima cijeloga svijeta, uz ostale hrvatske plesove i s hrvatskim koloim tzv. »Balunom« iz Istre, hujajući time podvuču hrvatstvo Istre i nedjeljivost njezinu od ostalih hrvatskih zemalja.

Uspjeh je, kako je poznato, bio kolsalan i Matice se vraća nagradama prvom nagradom.

Ove godine od 13. do 23. studenoga gostuje Matice, na poziv tamošnjih kazališta, u Zürichu, St. Gallenu i Winttherthuru u Švicarskoj. MHKD ne propusta ni ovu priliku, da podvuče kompaktnost i cjelovitost svih hrvatskih zemalja, po iznosi u svom bogatom programu uz Slavonko kolo »Posavski Drmeš«, Dalmatinsko-bosarsko Junačko kolo i naš istarski Balun.

Pročelnik MHKD gosp. Aleksandar Freudenreich smatra potrebnim, da mnogobrojnoj internacionalnoj publici, koja se onih dana okuplja u žuriskom Schauspielhausu, te St. Gallenskom i Winttherthurskom Stadttheatru (bas je to veteri bic u Winttherthuru conte Carlo

(Sforza) opise hrvatske zemlje i krajeve, u kojima se pojedina kola, koja su na programu, plesu. Prije »Baluna« prikazuje Istru, hrvatski njezin karakter i divovsku borbu onoga naroda za održanje na rodnoj grudi, kao i njegovu sadašnju tužnu sudbinu.

Publika sluša i razumije i svaka točka doživljuje aplauz, koji se na koncertu u neku vrt manifestacija za slobodu svih onih malih naroda, kojima je ona u opasnosti.

Moramo podvući, da je cjelokupna švicarska kritika vrlo povoljno otcjenila naš »Balun«, istaknuvši da je on kao neke vrsti otac svih drugih hrvatskih plesova. To da je jedan muzikalni i koreografski mozak iz kojeg ritmovi svih ostalih plesova izvlače svoje osnovne oblike.

Konstatirali su dakle i oni ono, što smo mi svojedobno, prije nekoliko godina, utvrdili opisujući u »SKLADU« karakteristiku plesa »Baluna«, da je to istarsko kolo — koje je tek kasnije nazvano »Balunom« (uz ples se naime uvijek po taktu pjevalo »obrni se obrni kako kolo povodi«) — onaj prastari hrvatski ples, što su ga ocl našli prije bogzna koliko stolotina godina, seleći na zapad, donijeli u Istru. U starom se je kraju ritam i korak toga kola pomalo mijenjao i dotjeravao. U Istri, koja je ostala kao neki od majke zemlje otkinuti otoci, ono se je održalo u svom iskonskom obliku.

Tako žiriški »VOLKSRECHT« od 18. studenoga o. g. piše:

»BALUN«, starodrevni narodni ples iz Istre, celebriran je u jednostavnim istarskim modrinama. Prirodnost izvire iz jednostavnog kola, koje se pomalo rašija i razgranjuje, tako da nastaje muzikalni i koreografski mozak, iz kojeg izvlače skoro svi daljnji ritmovi svoje osnovne oblike. Muškarci su odjeveni u bijelom, (bijeke benevrecke i bijela vezena košulja) a žene u smjedu crvenom. Rukavi slobodno lepršaju i kao da ističu snažna ramena jednoga naroda, koji mora već stoljećima da nosi teško breme ropstva, iako je rođen da bude isključivo slobodan narod. U »Balunu« ispoljava se ono čisto ljudsko, što mi često nazivamo »djetinjavi«, jer želim biti odrasli i nenaravni.

Harmonija začitnice naglašava se tu stilizacijom. Redoslijed plesaca u tom je krugu takav, da su najednu visokih i jakih muškaraca, manje, krunjije žene. Kod »Baluna« kolo je prvotni položaj i osnovna taktika. To je tipičan osnovni oblik plesa, koji je miran i suzdržljiv, kao da čuva svoj unutrašnji žar za intenzivnije i srdacnije časove. Krug se sam po sebi širi i odmah se osjeća, da sam ples u koracima ne spada na kazališne daske, nego da se na pastirski ples rođo na tratinama i gumljima...

(Ovdje zapažamo jednu interesantnu stvar, koja je, do danas ostala zagonetnom svim članovima MHKD. Kritičar

»VOLKSRECHT« kaže, da su ženske plesale u jednostavnim »modrinama«. Budući da nisu konferencijer g. Freudenreich ni pojedini članovi Matice tu riječ nijesu nigdje spomenuli iz jednostavnog razloga, jer nijesu znali, da se ženska narodna nošnja u Istri nazivlje »modrinama«, svima im je još i danas zagonetno, odakle je nepoznati kritičar »VOLKSRECHT« znao, da se u Istri nose »modrine«. Op. pisca!)

TAGES ANZEIGER FÜR STADT U. KANTON ZÜRICH, od 17. XI. o. g. donosi ovo:

»Već prvi ples, istarski prastari »Balun« pokazao je iz kojih se osnovnih oblika sastoji njihova koreografija. Većinom su plesnici s laganim, odmjerenom preslo u sve življe, objesnije taktove, koji izavljuju korake s udarcima i poskocima, kao i originalno preplitanje nogu, koji u ekstazi grozničavo pokreću cijelo tijelo: Humor i svečano raspoloženje nikada se ne izvrgnu u razuzdane groteske. Ti plesovi ostaju uvijek čedni, mladenački naivni i ljubazni...«

»ST. GALLENER TAGBLATT« od 25. XI. ples među ostalim o »Balunu« govori: »Veoma informativan bio je istarski prastari ples »Balun«, jer sadrži i sebi slična kasnije živo prodiru u narednim točkama. Više puta razdvaja se početni zatvoreni krug u parove, što ipak zažudo ne čini završnu sliku, jer se na koncu grupiraju žene, koje slijede muškarci, sastavljeni, međusobno u plesne jedinice.

Iz plesa se osjeća prava povezanost naroda, koji zajednički dijele radost i žalost. Falilo je, naravno, zavičajno selo ili ledina, na kojoj se narod u svečano veselim zgodama sakuplja. To bi još više potenciralo prirodnost svih tih plesova.

»VOLKSSTIMME« od 17. XI. o. god. opet piše:

»Prvim plesom »Balunom« provejava duboka siđa, koja se osjeća, koliko u načinu plesa, toliko i u teškoj glazbi. Taj ples plesu siromašni seljaci, koji čeznu za slobodom, i u mucu obraduju kamenito tlo, da bi imali najpotrebnije za život...«

Ne ćemo duljiti. Spominjemo tek to, da su isto tako lijepo i pohvalno u svojim opširnim kritikama pisali »NEUES WINTHERTHURER TAGBLATT« od 18. XI., »DER LANDBOTE« od 19. XI., »DIE OSTSCHWEIZ« od 19. XI. i dr. Naručilo su radnički listovi s mnogo razumijevanja pisali o tim nastupima.

Pri koncu iskoristićemo i ovu priliku, da se vriednim članovima M. H. K. D. od srca zahvalimo za njezin dosadašnji trud oko promicanja kulta Istre, te najsrdačnije, a valjda zato i najdraže »kćeri Majke Hrvatske«.

Danas pak pogotovo, kad izgleda da su ostale hrvatske zemlje u političkim, socijalnim i kulturnim borbama za svoje narodne ideale, na Istru našu skoro zaboravile, taj i takav rad ove nesebične i požrtvovne družine zaslužuje znasta svaki hvatu i priznanje svijui nas. Bez obzira na to, kakvo političko, socijalno ili kulturno gledište pojedini od nas

») Muzika za »Balun« i za »Tužnu djevojku iz Istre« odlično je komponirao po celom hrvatskom narodnom nutnjem naj uvaženi mladi glazbenik prof. Slavko Zlatić.

Smotamo potrebnim da ovom zgolom istaknemo kako bitno se veća pažnja da naša mlada inteligencija, jednako ona koja je daleko kao i ona, koja je ovdje, a ima prilike, da tu i tamo podle preko, marljivo sabire sve podatke o našoj narodnoj, plesnoj i priči, pučkom vjerovanju itd. uopće o istarskom folkloru.

Nista he moze bolje od toga posvjedočiti hrvatski karakter Istre.

RAZGOVOR S PROČELNIKOM MHKD

g. Aleksandrom Freudenreichom.

»Istra je bila naša prva ljubav!«

Našli smo g. Freudenreicha u prostorijama Matice hrvatskih kazališnih dobrovoljaca, tamo iza kazališta, u jednom krilu one poznate zgrade (od opeka). Dok su za jednim stolom članovi MHKD uviezbavali neki novi kazališni komad, mi smo za drugim stolom u brzini bližili ovaj razgovor. Iza letimičnog pogleda na sat, jer je taj razgovor trebalo svršiti između dva posla, počinje da brzo, ali toplo i uvjerljivo, priča o tome

kako i kada se zainteresirao za Istru? Sjećam se, kad sam bio još mali dečko, da je moj otac igrao kapetana u Car Emino- nom »Zimskom suncu« (pok. Dragutin Freudenreich, član zagr. kaz.). Tada se u našoj kući, i vani po Zagrebu, puno razgovaralo o Istri. Tu su bili vrlo impresivni naša djeca — i tada smo Istru zavolili. A otac nam je, tako, znate, tajnik Cirilometod- skih zidara.

Što su bili Cirilometodski zidari, to je poznato. A poznat je i sav onaj rad što su za oni izvršili za Istru, i u takovoj atmosferi — atmosferi »Zimskog sunca« i atmosferi Cirilometodskih zidara. Rasli smo ml tadašnja djeca. — Ne samo rasli i pasivno promatrali, već smo i aktivno počeli sarad- jivati u tom radu za hrvatsku Istru. I mi smo suradivali u priređavanju, i mi smo prodavali Družbine markice, žigice, priređi- valjivati manifestacije i radili sve ono što radi omladina kada je u nešto-zaljubljen i nećim odpušćena.

A kasnije — sjećam se — u graditeljskoj školi, doveo nas je taj naš rad za Istru i katkada do komične situacije. U pravilima našega daskoga društva bio je propis, da se za novčeo plaća globa. Globa se plaćala u markicama Družbe Sv. Cirila i Metoda. Imali smo i tarifu. Tako je, na pr., svetac bio najefitniji. I za kaznu u markicama lipepile su se na rub ploče. I za druge neke stvari trebalo je prilijepiti markicu na ploču. Više puta i za vriedne predavanja. Tu su nastajale komične situacije kada je neki drug morao da ide van, ali prije toga je morao prilijepiti markicu. A stroj profesor sjedi za katedrom. Ali markica se uvijek lipepla i prema veličini kazne ili veličini potrebe. Izgovor da se dodje nekako do ploče se uvijek nalazio. I markice, markice u svim bojama i vried- nostima rasle su na ploči, tako da je naša velika ploča — velika kao pola zidine stie- ne — imala na koncu trostruki rub marki- ca sve naokolo.

To su samo neki detalji — a kada bi se to opširnije opisalo, moglo bi se iz toga napraviti roman, ili barem dužu novelu, o svim peripetijama te naše prve ljubavi — Istre.

Kada smo već kod književnosti, da Vam napomenem, kako je moja prva lektira bilo Car Eminoovo »Pusto ognjište«. Sjećam se još i danas, kako se ta knjiga bila meue duboko dojmila. A sjećam se i gostovanja Strozijeve u Istri. Mi smo ta gostovanja u Pazinu, Puli, Opatici prutili s ogromnim interesom, o njima debatirali, popularizirali ih.

Kažem vam — to nije bio interes, to je bilo mnogo, mnogo više.

To je bila ljubav, prva ljubav, koju se ne zaboravlja. Ljubav koja nas ne ostavlja kroz cijeli život.

— Znači, da ste i kasnije nosili uvijek tu svoju prvu dječaku ljubav? — postavljaju slijedeće pitanje.

— Pa da, brzo nadodaje, da i kasnije u svojim kulturnom radu ja sam' inno uvijek Istru pred očima. Tako smo 1929. kada se usporedba s predstavom Istrom sama od sebe nametala — mi smo posla- li »Zimsko sunce« Car Eminoovo. I za vried- nost tog rada opazio, sam da Istru čuva u ogromnoj mieri ono autohtono hr- vatsko kulturno blago, koje su drugi kri- veći zanemarili — i to me naročito privla- čilo. To to autohtono hrvatsko kulturno blago Istre, nastojim prikazati hrvatskom narodu!

— Kada ste započeli u MHKD s prikazivanjem sadržaja iz Istre?

Prvi put smo iznijeli na pozornicu istarski narodni ples u lirskoj dramu iz primorsko- skog života »Iva i Tončić« od Mihalević Mile. To je bilo prije 1930. Multivni nam je napravio glazbu sopila, pa smo u toj dramu izvodili originalne plesove iz Krka i Istre uz pratnju sopila. — Kasnije nam je Slavko Zlatić priredio glazbu za »Balun«, što smo ga imali izvoditi u Radetićevoj dramu »Za gol život«. Drama se, kako vam je poznato, nije mogla prikazati. Tada smo od plesa iz te drame napravili cjelinu: i tako smo s »Balunom« otišli u Berlin na Olimpijadu u Švicarsku. Tada smo ga iz- vodili u dva motiva — svi kao jedan mo- tive, a Nevenka Perko ga je prikazala sama.

— Ko vam je dao podatke o »Balunu«? Pozvali smo vaše Istrane s Trešnjevke. Oni su nam opešale originalni »balun«, a mi smo kasnije taj originalni ples, taj dio hrvatskog istarskog folkloru, obradili koreografski.

I jako s »balunom« populariziramo Istru — Istru kao hrvatsku pokrajinu — i u inozemstvu i ovdje kod nas.

(NASTAVAK NA 5 STRANI.)

Istarski »balun« na pozornici u Švicarskoj prije početka

LADO BOŽIČ:

DELA VSKI POKRET V IDRIJI

POLITIČNO IN KULTURNO DELOVANJE IDRIJSKEGA DELAVSTVA — POLITIČNE RAZMERE V TEDANJI IDRIJI — BORBE LETA 1907 IN 1908 — PRIZADEVANJE ŽENSTVA

Proti koncu 19. in v začetku 20. stoletja je zapihal v globoko idrijsko kotlinu nov veter, ki je vzdral mil, razžibal in osvežil enolično in skrajno patriarhalno življenje zakotne za slovenskega mesta. V hlapčevsko življenje idrijskega rudarja in v filistrsko žvotarjenje idrijskega rodoljubno meščana je prdri kile zunanega sveta, ki je predvsem zbudil delavca iz utrvila, duhovnega in telesnega suženstva, rodoljubne vrste pa precej zrahljal in razcepil. Idrija se je prebnila in začela korakati za ostalim svetom.

Oba sloja, ki sta tvorila prebivalstvo rudarskega kotla, delavstvo in meščanstvo, ki se je rekrutiralo iz vseh krogov od uradništva do trgovcev in gostilničarjev, sta živela zase brez stikov. Delavstvo, ki se je tedaj izživljalo samo pri delu v rudniku in doma, se ni mešalo s meščanstvom. Vodili so jih meščani. Članstvo je bilo meščansko, pomeščano z malim številom onih delavskih uskokov, ki so mislili, da po svoji inelstnosti spadajo holi med meščane kakor med delavce.

Prav izrazito meščanska organizacija pa je bila Narodna čitalnica, kjer je gospodom preživela svoje ure in dneve z narodom, kateremu so bila vrata zaprta in za narod ki ni imel od njihovega dela nikakega dobička.

V tako življenje živorebrne doline so prišla v 90-ih letih preteklega stoletja najprej črta in nauki liberalizma, ki so ga prinesli v Idrijo meščanski dijaki, ki so študirali v zunanjih mestih. Nova črta so takoj udarila ob temelje meščanske zgradbe in jih dobobra omajala. Na občnem zboru Narodne čitalnice, ki je potekel v popolnem narodnem soglasju in navdušenju, je radi izvolitve predsednika prišlo do polemik. Povzročila ga je drastična izjava zastopnika mladih liberalcev naprjena proti predsedniku, ki je bil iz nasprotnega tabora. Predsednik je nadaljeval, razkol med liberalci in klerikalci je bil izvršen. Odslej sta hodila oba tabora na svojih poteh in živela v večnem boju, ki je zavzel včasih prav ostre mere in sredstva.

Delavstvo v tem boju ni bilo prizadeto. Onazovalo je boji in ločitvev brez zanimanja. Niti od enega niti od drugega ni pričakovalo pomoči, navezano je bilo nase in vedelo, da njegov čas še ni prišel. Verovalo je v svoje vstajenje in rast, medtem ko je videlo na drugi strani peščanje in hiranje meščanstva, ki ga je vojna končno vrgla popolnoma ob tla.

Vendar da je kmalu po razcepju stopila na idrijsko ozemlje delavstvo, ki je zazvelo ob glasu in programu splošnega delavskega gibanja in socialne demokracije. Prišel je vazen socialno-strokovni in kulturno-politični pokret idrijskega rudarja. Stare razmere so pod njegovim uplivom začele pokati: delavstvo je vzelo v roke

reševanje svojega lastnega življenjskega vprašanja. Meščanstvo ni imelo smisla za delavsko vprašanje, zato nič čudnega, da je ogromna večina delavstva stopila v vrste socialne demokracije, je majhen del sta si delili obe meščanski stranki. To razmerje se je v največji dobi še izboljšalo v prid delavski stranki, dokler ni nova mešala nomenla vsega kar ji ni hodilo v račun.

Socialistično delavsko-strokovno gibanje je dobilo v živorebrnih tleh globoke korenine in pogojno krepke in košate mladice. Že l. 1903. se je idrijski rudar pridružil splošnemu rudarskemu gibanju v Avstriji in ustanovil podružnico »Unijo rudarjev«. V Unijo je vstopil kot zgodovinsko najslabše plačan delavec in velik hlapček pod blazinjo grajskega gospoda. Prvo delo organizacije je bila borba za zboljšanje gornje položaja delavstva. O uspehih in neuspehih ki jih je rudar dosegel v tem boju, kakor tudi o njegovem socialnem in gospodarskem položaju do konca vojne, smo že pisali v naši »Istriji«. Zato nam za danes preostane samo še politična in kulturna stran idrijske socialne demokracije.

POLITIČNO IN KULTURNO DELOVANJE IDRIJSKEGA DELAVSTVA.

Vzporedno in istočasno s prizadevanjem idrijskih rudarjev, da si izboljšajo gornjo položaj, je šla tudi njihova borba za osnovne politične pravice in delo za pozidko ravnih splošne izobrazbe in za kulturne napredek. Delo in borba sta bila živahna in sta dobila svoj izraz tudi v javnosti, ko se je pojavilo v Idriji prvo delavsko glasilo, štirinastdnevnik »Napreje«, ki je izhajal od l. julija 1903. do 18. junija 1908., ko se je povečal in preselil v slovensko središče v Ljubljano.

»Napreje« je nosil zastavo socialno-demokratske krajevine organizacije v Idriji in je konkuriral celo »Rdečemu praporu«, glasilu osrednjega odbora soc. demokratske stranke. Zato je doba »Napreja« jako pomembna in značilna v celotnem pokretu idrijskega delavstva. Za program si je »Napreje« postavil borbo za lenše življenje, za nov svet, kjer ni bude nevoščljivosti in sovraštva, kjer je ljubezen in mir. Boril se je z resnico in pravico proti krivici in laži. Njegova not je bila pot izobrazbe, politike in gospodarstva. Tak je bil njegov program. Namah se je razširil po kotlini, delavstvo se ga je z veseljem oklenilo in dosegel je rekordno število 800 naročnikov samo v Idriji. Nič čudnega ni bilo, če se je čutilo osrednje glasilo ogroženo. Osrednji izvršni

odbor soc. demokratske stranke je zahteval, da brenha »Napreje« izhajati in da se prične izdati posebna priloga »Rdečega prapora« za idrijsko dolino. Toda idrijsko delavstvo in vodstvo se ni pustilo ugnati in je zlomilo odpor vodstva.

Klub borbi z vodstvom v Ljubljani pa sta rudar in »Napreje« šla po poti svojega programa dalje. Pred vsem sta vodila ogorčeno borbo z liberalizmom in klerikalizmom in odkrivala njune slabe strani družod po Sloveniji, posebno pa v Idriji sami. Ostro so napadali občinsko gospodarstvo tedanih liberalnih gospodarjev in občinskih moč, posebno pa povdarjali vedno in vedno zahtevno po splošni, enaki, direktni in tajni volilni pravici v vseh ustanovah od občine do državnega zbora. To borbo so vodili v okrilju krajevine organizacije soc. dem. stranke, ker jim oblast ni hotela dovoliti političnega društva »Napreje«. Organizacija je se borila tudi proti carinski tarifi, za delavsko varstvo in zavarovanje. Pokret se je leno širil in dobival po dolini Idriče in v ožjih volitvah l. 1901. Delavstvo tedaj še ni imelo volilne pravice. Meščani so glasovali po razredih, po tem koliko davkov je kdo plačeval. Delavci, ki je malo zaslužili in je plačevali tudi malo davka, je bil radi tega brezpravna raja. Odbojci so meščani in v III. razredu okrog 150 ženskih volilcev. Ti volilci so bile vdove, ki so posedovaly no možeh hiše in prejemale vdovino. Plačevaly su davok od hiše in od poljnine in imele volilno pravico v III. razredu.

POLITIČNE RAZMERE V TEDANJI IDRIJI.

Politične razmere v tedanji Idriji so bile precej čudne in za demokratske čase nerazumljive. V občinskem svetu so gospodarili liberalci z liberalnim županom na čelu, deželni poslanec mesta Idrie pa je bil, daniel za pokojni dekan Arko, izvoljen bil, danes je v Idriji dekan. Meščani so glasovali po razredih, po tem koliko davkov je kdo plačeval. Delavci, ki je malo zaslužili in je plačevali tudi malo davka, je bil radi tega brezpravna raja. Odbojci so meščani in v III. razredu okrog 150 ženskih volilcev. Ti volilci so bile vdove, ki so posedovaly no možeh hiše in prejemale vdovino. Plačevaly su davok od hiše in od poljnine in imele volilno pravico v III. razredu.

Zanimivo je, da je vodilo socialistično delavstvo do 1906. odločno borbo proti liberalcem ali »turščinjarjem«, kakor so jih nazivali radi tega, ker jim je idrijski deželni poslanec dr. D. Majaron, v zalvalo za izvolitve, obljubil večjo količino koruze ali turščice. L. 1906. pa je prišlo pri občinskih volitvah med njimi do kompromisa in radi tega je v III. razredu prodrla delavska lista. To je bil prvi politični uspeh delavstva. Sličan sporazum je bil dosežen čez par let tudi pri deželnozbornskih volitvah.

Prvi uspeh je delavstvo podžgal in pričelo je ostro borbo za splošno in tajno volilno pravico. Liberalci in klerikalci so na javnih shodih nastopali proti tej zahtevi

Niko Pirnat: Idrijski rudar.

toda z majhnimi uspehi. Delavstvo je zahtevalo popolno pravico in to samo drobtin. Zanimivo je bil shod l. 1905. ki ga je sklicalo napredno politično društvo »Jednako-pravnost«. Shod je namreč izglasoval z ogromno večino delavskih glasov nezapu- nico tedanemu naprednemu deželnemu in državnemu poslancu dr. I. Tavčarju, ker je zahteval v državnem zboru proti splošni volilni pravici. Kakó se je počutil vrhovni šef naprednih krogov no zapuščani lastne organizacije, o tem zgovodina molči. Delavstvo je manifestiralo za svoje pravice na shodih, sestankih, pri demonstracijah in pri splošni stavki, ki jo je proglasilo 1905. Stavki so se pridružili tudi obrtniki. To je bil nač dohodek, ki ni imel primere v ostali slovenski domovini.

BORBE LETA 1907. IN 1908.

Splošna, enaka, direktna in tajna volilna pravica je bila končno l. 1907. dosežena. Pričelo se je izvajne prilivave za prve volitve po novem zakonu. Delavski kandidat za idrijski okraj je bil strokovni tajnik, Kopač iz Trsta. Dobil je sicer v Idriji največ glasov, ni na mogel prodreti.

Naslednje leto (1908.) so bile razpisane tudi deželnozbornske volitve. Liberalni kandidat za Idrijo je bil vadiški učitelj Engelbert Ganzl, klerikalni dekan Arko in socialistični Edbin Kristan. V širših volitvah ni prodrl nobeden, zato se je borba prenesla v ožje volitve. Pri teh je prodrl E. Ganzl s pomočjo socialističnih glasov. Delavstvo mu je dalo glasove proti obvezi, da se bo boril z delavci in za njihove težnje. Moč je držal obljubo dano delavstvu, zato pa je padel v nemilost v svoji lastni stranki.

L. 1907. je bilo ustanovljeno Delavsko socialistično društvo »Napreje«. Prav isto leto so ustanovili tudi Katoliško politično društvo, dočim je liberalno obstajalo že prej.

Uspehi niso delavstva zadovoljili. Neustrajeno je nadaljevalo svoje borbe. Trud je bil obilo poplačan. Ko je bil l. 1910. izvoljen v Idriji socialistični župan Ivan Straus. Bil je prvi socialistični župan v Sloveniji in Avstriji. Imel je tako zaslobo v delavstvu, da je bil celo med vojno in po okupaciji imenovan za začasnega gerenta in komisarja.

Kakor je bila, uspešna politična borba idrijskega delavca, prav tako ni zaostalo tudi njegovo prizadevanje na kulturnem polju. Vse prosvetno delo so vršili v okrilju krajevine organizacije, le za nekatere panoge društvenega dela so ustanovili samostojne organizacije. Tako so bila ustanovljena l. 1897. Idrijsko kolesarsko društvo »Sloga«. l. 1903. delavsko godbeno društvo in delavsko lovsko društvo.

PRIZADEVANJE ŽENSTVA.

Pomembno je bilo tudi prizadevanje socialističnega ženstva, ki je ustanovilo prvo socialistično žensko društvo v Sloveniji. Imenovalo se je društvo »Veda«. Njegov namcn je bil dvigati ženo duševno, čuvati jo pred propadanjem in pripraviti jo v stremilniju no zboljšanju njihovega gospodarskega položaja.

Gospodarsko je imela socialna demokracija močno oporo v svojem delavskem konzumnem društvu (1897.). Z naučenom, da bi dvignili idrijsko čipkarstvo in ščitili čipkarice pred izkoriščanjem, so ustanovili l. 1905. tudi čipkarsko združio.

Delavsko gibanje je dalo idrijskemu rudarju in mestu obilo, dobrih sadov. V splošnem delu je bilo ustvarjajoče proti popolnoma neplođnem delu meščanstva. Čeprav je bilo med vojno zatrto in delavstvo militarizirano, je ostalo po vojni še krepkejša na dan, dokler, za ni stignila železna pest za vrat, zatrla organizacijo, delavstvo pa postavila, ko en je oropala vseh pravic, na kolena in mu naložila samo dolžnosti. Stari časi so se vrnili v srebrno dolino in samo malo časa se in srebrni, studenci bodo usamlili.

RAZGOVOR S PROČELNIKOM MHKD G. ALEKSANDROM FREUDENREICHOM.

»Istra je bila naša prva ljubav«.

— Mi vam imamo jednu korsku recitacijo — zapravo korski govor. Zove se »Da se upoznamo«. Kada dodjemo u neko mjesto na gostovanje, najprije izdaje kor — da nas na neki način predstavi, jedan pita: — Odakle si ti? — Iz Zagorice. — Lepe ti je, lepe ti je Zagorice zelene — prihvaći zbor. I tako dalje — sve hrvatske pokrajine. Tako dodje red i na Istru. Jedan pita: — Odakle si ti? — Iz Istre. — Sirotica tužna Istra naša, prihvaća zbor I mišla više. A glazba prati tu korsku recitaciju.

Moran vam reći, da se to »Sirotica tužna Istra naša« uvijek vrlo duboko doimlje slušatelja.

— Imate li u programu još kakovu stvar o Istri?

— Mi o Istri vodimo uvijek računa u sastavljanju naših programa. Tako sada obradjujem narodne pjesme uz scenu. Tu sam prikazao scenski ono u što je narod u svojim ženskim lirskim pjesmama ulio dušu. Takove dvije melodramatske stvari prikazali smo, sada u Svicarskoj. Očudovali su reagirali, iako ne razumiju pjesni. Te narodne pjesme uzimljen iz svih krajeva Hrvatske, iz Istre uzgo sam hrvatski iz Radetićeve drame za »Doli život«. Ta tužna pjesma najbolje prikazuje naše osjećaje kada mislimo o Istri. — Mužiku za te kompozicije predio je Rudolf Matz, a ja imam na brzi scenu i režiju.

— Bi li imali još štogod da mi kažete? — bilo je zadnje pitanje, jer je vrijeme odmaklo.

A šta da vam kažem — napišite da je Istra naša prva ljubav, ne, napišite, ledna od prvih ljubavi, da se ne bi uvrijedile one druge, završio je u smijehu g. Freudenreich. — (L. P.)

Niko Pirnat: Idrijsko dekle

Janko Samec (karikatura)

JANKO SAMEC:

BOŽIČNI SONET

Nocoj spet bodo peli »Sveča noč
po vseh cestah in hišah v naših krajih.
Sijale bodo matere v smehljajih
neznane sreče sredi kraških koč.

Nocoj spet bodo srca up cvetoč
v življenja sen ob novih doživljajih
ljubezni, bratstva in svobode rajnih,
ki nam jih dala bo Besede moč.

Nocoj zibala bosta Mož in Zena
prečudežno ljubezni svoje sad,
ki ne doume misel je nobena.

Nocoj vsak clovek dober bo in slat
in v božjem svetu deca zapuščena
v sanj pravljičnih bo zrla čarni grad!

JANKO SAMEC:

VSE CESTE BELE SO ...

Vse ceste bele so v sneženih prtlj
in tiho čeznje roma moj korak.
Nj žab regljanja čuti več iz mlak
in plitje petje urmo je po vrtilh.

Tam od nekod iz oken polodprtlj
se tiplje luči svet v prozorni zrak.
Pogrezenj vase vaški dom je vsak,
ko da bi stal ob svojih snovih strtilh.

Zdaj bližajo se tisti nam večeri,
ko bodemo okrog ognjišče sedeci
vsj čakali pomladi v živi veri.

In bomo sanjali o daljni sreči,
ki enkrat pride, da se duh pomiri
nam v topli pesni, k soncu hrepenci!

JANKO SAMEC:

SIROMAŠNA VAS

Vrtovi pusti. Vmes razdrte bajte,
ki kot sestradan pes na tleh cepijo
in z okni slepmi na pol kričijo
v vsakdanjost bedno našo: »Kruha dajte!»

V kleteh gnajj ob zid priprte, plajte.
In kot da bližnje zime se bojijo,
z očmi grozotnimi pod strop strmijo
po praznih kašah žita lačne lajte.

Pa kamor koli hodim naokrog,
od vsenevolne molčanja ut tesnoba
težko opleta mi okoli nog.

... v mojem sreču sama je puščoba,
da vzdihnem tiho predse: »Bog, o Bog,
kdaj prideš zopet rešit nas iz groba?»

(Nadaljevanje s 6. str.)

VII.

Zaklenim sem spet mrtvašnico. Pred
menoj je stalo dekle ki sem ji oddal klju-
če. Želel sem se ji še zahvaliti za vse med
Podetom in menoi storjene usluge. Ze ho-
čem oditi, ko opazim iz nje zadrege, da
mi ima še nekaj povedati. Toda ona molči.
Torei sem se le molil.

»Ali vam je S... kaj naročil, ko ste
mi snoci izročili paketi?« lo nekako ne-
vede vprašam.

Dekle molči.
»Misliš sem, da mi boste še lahko od-
dali, Ali je vzel?«

»Ne gospod. Ni dobil on. Jaz... On
že ni mogel več jesti.«

»Pa druge stvari?« — In od kdaj že ni
mogel jesti?

Gleda me, kot da me hoče prenamagati.
Natanko ne more odgovoriti. Potem opa-
zim, s kakšno muko mi je izrekla vsako
besedo.

»Dala sem vaš paket nekemu drugemu,
ki je bil lačen Oprostito mi! Prosim, nikar
ne zamerite. Nisem mislila...«

Zadnje besede se slišim, kot da jih sa-
mo šepeta. Toda docela sem dounel nji-
hov smisel »Polde ni dobil, ni niti videl.
Potem je gotovo umiral v zavesti, da sem
ga že pozabil.« Teško je umiral, mi šine
skozi zavest isti občutek kot prej v mrt-
vašnici: isti občutek, samo še večji, straš-
nejši. Tako je bilo vedno z njim, vsi smo
bili samo ministrianti on pa je bil veliki
ministrant si mislim, ki je vse videl in vse
preseval z bistrim pogledom. Potem je
pač tudi vedel, da sem nanj vsaj mislil.

»Je vedel, mi zadenj v mislih. Zdi se
mi, da stojim še vedno na pragu mrtvaš-
nice. Da vidim njegov mirni obraz. Obstal
sem kot ukopan. Sele ko sem se zavedel,
da je bil to le neki notranji glas, odmev
moje zavesti, sem se premaknil od temnih
vrat. kj so se tisti hip zaklenila za mano.

Poldeleta Kršinovega so drugi dan poko-
pali v star. zapuščen. grob nekoga Ribni-
čana, kamor prihajajo včasj tuji sorodniki
in pomelijo za rojaka.

VICE ORLJAK:

**PEDESETGODIŠNJA
UČITELJSKE MATURE UKOPRU**
OSNOVNO ŠKOLSTVO V ISTRI PRED 50 GODINA — PRVI MATURANTI KOPARSKOG
UČITELJISTA — RODOLJUBNI RAD UČITELJA I SVEČENIKA
USPOMENE IZ ISTRE

Zelim da nešto napišem o toj našoj ma-
turi i o stvarima koje su s njima skopča-
ne, pa da se tako sjetimo prošlosti u našoj
Istri.

Ali prije toga par riječi o učiteljskim
školama u ono doba u našoj Juljskoj Kra-
jini. Prije ustanovljenja preparandije u Ko-
pru opstojalo ih je više u Istri, Trstu i Go-
rici; ali ne u današnjoj formi. To su bile
neke posebne škole za učiteljske kandida-
te, na koje su oni dolazili iz niže gimnazije
i drugih viših škola posebnog tipa. Tu učiteljsku
školu pohađali su šest mjeseci, a
bile su vrlo loše posjećivane, najviše 2—5
djaka. Prema tome, Istra je u ono doba
otrag 50—70 godina imala vrlo malo učitelja,
a prema tome i malo pučkih škola.

God. 1870 imala je Istra samo 209 učitelja,
od kojih su bili 94 pravi učitelji,
a ostali svećenici.

Godine 1870 austrijska vlada je otvorila
prave preparandije u Kopru, Trstu i Gorici
sa tri tečaja, a god. 1875 sa četiri. No već
iste godine vlada je ukinula preparandiju
u Trstu i Gorici, a otvorila jednu kombi-
niranu u Kopru za Hrvate, Slovence i Ta-
lijane čitave tadašnje Primorske pokrajine.
Ispočetka to učiteljske u Kopru bilo je ta-
lijansko, a godine 1875 poslalo je, barom
djelomično njemačko, jer je bio proglašen
na njemu njemački jezik kao službeni. Ta
koparska preparandija imala je tri odjele-
nja: hrvatsko, slovensko i talijansko, koja
su imala svoje posebne profesore. Oni su
predavali školske predmete u I i II tečaju
na jeziku dotičnih djaka, dočim u III i IV
tečaju vršila se nastava na njemačkome
jeziku skupo za sve dijake svih triju na-
rodnosti. Vješine: tjelovježba, crtanje i
glazba naprotiv već od prvog tečaja dja-
ke podučavalo se na njemačkome jeziku. Vie-
ronauk, a dakako i materinski jezik, podu-
čavali su posebni profesori na jeziku dotič-
nog odjeljenja, budući da je dotični prepa-
randisti kao učitelji službovali na školama
svoga jezika. Matura se polagala sasna na
njemačkom jeziku.

Prema rečenome, koparsko učiteljske je
imalo hrvatske, slovenske i talijanske pro-
fesore, rijetko po kojeg Nijemca. Ovi pro-
fesori su predavali svoje predmete u prv-
dva tečaja na jeziku djaka, a drugi kvalifi-
ficirani i na njemačkome u viša dva tečaja.
Austrijska vlada, u svrhu da poveća
broj učitelja u današnjoj Juljskoj Krajini,
nije tražila za prelaz na preparandiju nižu
gimnaziju, nego samo novostanovljene t.
zv. pripravnice sa jednogodišnjom obukom,
iz kojih su djaci, prelazili na učiteljske po-
laganjem prijemnog ispita.

Uz ovu polakšicu vlada je davala dja-
cima državno štendipije, a uz to su ne-
koji naši siromašni Istrani primali i
potporu Družbe Sv. Cirila i Metoda.

Ovim mjerama dolazilo je na učiteljske
više djaka, Istra je dobivala više učitelja,
a i više osnovnih škola.

Dok se nije otvorilo u Pazinu hrvatsko
žensko učiteljske, naše učiteljske su polja-
diale slovensko žensko učiteljske u Gorici.
Kasnije se također osnovalo i muško hrvatsko
učiteljske u Kastvu, dočim je ono
»njemačko« u Kopru postalo samo talijan-
sko.

Zanimljivo je istaknuti da su prvi matu-
ranti koparskog učiteljske izšli g. 1876 od
kojih je bio samo jedan istarski Hrvat (Zi-
ža); ali i ovaj je bio u talijanskom odjele-
nju. God. 1877 nijedan Hrvat, a 1878 samo

jedan (Bergić, u talij. odjeljenju); dočim su
g. 1879 maturirala dva Hrvata (Brozović i
Franki)

Ovo su prvi naši istarski učitelji, koji
su bili osposobljeni maturom za hrvat-
ske škole.

Uzgodno ću spomenuti da je Istra do kas-
na imala vrlo malo naših učitelja, pak je
morala naša Družba Sv. Cirila i Metoda
pozvati na svoje novostanovljene škole
učiteljske iz Hrvatske, jer je tada bilo pre-
malo i naših učitelja.

A sada da spomenem naše tadašnje
profesore u Kopru, a u prvome redu našeg
pok. narodnog yodju Vjekoslava Spincića,
koji je došao na ovo učiteljske godine 1876,
a 1882 godine bio je imenovan školskim
nadzornikom za kotare Kopar i Volosko-
Opatina. Iz političkih razloga bio je služ-
beno premješten kao profesor u Gorici, a
onda iz istog razloga godine 1887 suspen-
diran. Na njegovu odlasku iz Kopra posje-
tismo ga nas trojica djaka u njegovom stan-
ju, što ga je mnogo obradovalo. Za uspu-
nenu dade nama po jednu knjigu, koju i
danas pažljivo čuvam.

U najljepšoj uspomeni nam je ostao pok.
Fran Franković, naš profesor iz hrvatskog
jezika kroz dva četiri tečaja. Njemu mi
mnogi hrvatski učitelji Istre imamo da za-
livalimo naš politički narodni mentalitet,
koji nas je potstrekavao u radu za narod.
Umro je u svome rodnom selu Drenova
nad Rijekom.

Štetić čemo se Istranina iz Labin-
štine pok. Jos. Belušića, tog odličnog
matematikara i fizikara, koji le izumio
više praktičnih aparata i strojeva.

Jednom prigodom našeg susreta u Trstu,
pričao mi o svojoj novoj mašini za para-
brode koja će biti za polovicu manja, a
dvaput veće snage nego su bili ondašnji
parostroj. Čini mi se da je ovaj njegov
izum, a i drugi, propali zbog financijskih
razloga ili je ih njegovi financijeri prisvo-
jili. Što je razlog da nije uspio u svojim
izumima i da nije došao na glas u svijetu,
što mu je zaista pripadalo. Prof. Belušić
je nacionalno naš. A bio je i Ivau Mi-
lohić sa otoka Krka, što je pokazao i
svojim predavanjima iz povijesti i zemljop-
isa. Nacionalan bio je i naš vjeroučitelj,
Slovenac, Fr. Pancur. — Ova petorica bili
su naši hrvatski profesori. Na njemačkome
jeziku predavali su u dva posljednja teča-
ja: Iv. Revelante, Ant. Crnivec, Jos. Ko-
žuh, Iv. Markelj, Jos. Kristan, Rajm. Ču-
ček, Dr. Kos, Stjepan Križanić (kasnije skol.
nadzornik u Puli).

Naš nastavnik pjevanja bio je Bečanin
Fuchs, a onda Ant. Dekleva; gimnastike:
Komarek; risanja: Gionelli. Učitelji vjež-
baonice: B. Poniž, kasnije H. Dominko, koji
je poslao bio imenovan skol. nadzornikom
u Kopru.

Pitam ja sada moje žive kolege: da li
se još sjećaju svojih koparskih nastavnika?
Njima čast i hvala na svaki način. Ali
da malko udobrovoljim svoje čitaoc
pjevati ću jedan mali incident prigodom pje-
vanja. Nastavniku Nijemcu Fuchsu dali smo
u ruke Listinskijevu pjesmu: »U boj, u boj,
u boj!« Odgovori mi naš drug Zorn: Das
heisst: Krieg gegen Deutschen«. Taj je od-
govor silno razjarilo nastavniku, da je od-
mah potrbno razjavljaju, da mu se prituži.
Svršavajući ovo poglavje odletit ću iz
Kopra u Kastav, da spomenem pok. Jos.
Vlahu, našeg odličnog učitelja na priprav-

nici, a ujedno i našeg katehetu Ant. Puža.

A sada da predjem na svoje žive i
mrtve suškolce, jubilarce, koji smo matu-
rirali u Kopru g. 1888. Spomenut ću najprije
je Mija Buršića, koji je službovao u svo-
jem rodnom kraju u Juršićima. On, junak,
Čabrunac, Roverac umrije, nakon svog
šesdesetogodišnjeg službovanja. God. 1896 podi-
gismo mu mi učitelji i svećenici spomenik
na kome stoji uklesano: Ovdje počiva u
svoju majku prvi domaći učitelj Mijo Bur-
šić. Jest, on je bio prvi učitelj i intelektual-
nac u Roveriji, a i prvi učitelj u Juršićima.
Kada ovo spomenjem ne mogu a da ne spo-
menem i pok Jos. Velikonju koji je bio u
Juršićima također prvi pop (tako je sebe
nazivao). Pop Velikonja poslao je Buršića
na učiteljsku pripravnicu u Kastav, odakle
predje na učiteljske u Kopar. Tako su oba
ova naša pokojnika bili prvi kulturni rad-
nici i prosvjetitelji na Roveriji, u tome do
tada najzapuštenijem kraju bez ikogj pis-
menjaka. Za taj naš junaki narod, dose-
ljen iz Dalmatinskog Zagorja, niko se nije
brinuo, a najmanje njegove općine Vodjanj
i Sveti Vincent, a ni Poreč ni Beč, koji je
išao Talijanima na ruku. U ono doba
općine i pokrajine bile su sasna u talijan-
skim rukama.

Ali za Roverce se pobrinuo naš ve-
liki dobrotvor i narodni pokretač bis-
kup Dr. Juraj Dobrila, čijom pomoću
je bila sagradjena crkva i svećenički
stan, a onda i škola uz pripomoć još i
naše Družbe Sv. Cirila i Metoda.

Škola i crkva, učitelji i pop kulturno po-
dizahu tamošnjih naš sasna seljački narod.
Sve manje i manje bivalo je zločina i na-
silja svake vrste, čega je skoro sasna ne-
stalo nakon par desetljeća.

Sada ću navesti one koji su prisustvo-
vali otkriću spomenika učitelju Buršiću.
Bilo nas je prisutno 25, i to 16 učitelja
(nijedna učiteljica) i 8 svećenika iz čitave
zapadne Istre. Tu se nalazio i tadašnji ju-
rista danas dr. Červar. Učitelji: Jos. Ba-
žić (Buzet), A. Dukić (Cepić), Erv. Jelušić
(Pazin), Iv. Martinčić (Lindau), M. Mogoro-
vić (Graččice), Jos. Kraljić (Sovinjak), Jak-
ac (Lanišće), Iv. Načinović (Marčana),
Jakac (Lanišće), Iv. Jos. Svetličić (Lepo-
glav), V. Šepić (Juršići), Kaz. Rade (Bu-
zav), Ant. Zmak (Medulin), St. Žiža (Ro-
vinski selo), V. Zidarčić (Sv. Petar u Su-
vinskoj selo), S. Veličani (Sv. Petar u Su-
vinskoj selo), S. Veličani (Sv. Petar u Su-
vinskoj selo), P. Pikulić (Lupoglav), Alakar (Brd), Ant.
Ellner (Krsan), Jos. Vrbka (Šajini), Ptasun-
ski (Sv. Ivanac), Sklovčić (Sv. Petar u
Sumi), Jos. Filipič (Zminj). — Tu se nalazio
i Stjep Križanić, skol. nadzornik u Puli. Svi
mi navedeni bili smo toga dana gosti popa
Velikanje, koji je umro u Idriji, u svome
rodnom kraju.

Istaknuti ću i podučiv slogu i prijatelji-
stvo koje je vladalo tada u Istri između
svećenika i učitelja i svih intelektualaca.
Što je očividno pokazalo ovo podignuće
spomenika nabavljivim prilozima ne samo
učitelja, nego i svećenika. Kasnije je došlo
učiteljske nam do nesuglasica, ali nas je
tad i poslijeratne prilike i neprilike opet ujed-
nile u radu za naš narod u Istri. — Ja ću
podučiti da su otkriću spomenika prisustvo-
vala tri spomenuta. Čeha kao prvi naši
istarski svećenici i kulturni radnici. Među
njima je Ant. Ellner, koji se istaknuo u
Istri kao odličan govornik i propovjednik.
Drugi moji suškolaračji maturant iz god.
1888 bio je pok. Andrija Turak, bivši učitelj
u Valturi, koji otkrivaš se učiteljskog
zvanja, otvorio u Puli trgovinu drvom u svo-
joj vlastitoj kući. Bio je nečak našeg istar-
skog Oca dra M. Laganj iz Klanc.

Ovim mojim pokojnim kolegama bratska
uspomena.

A sada da spomenem mog živog su-
školarača Julija Mirana, koji živi tamo pre-
ko medje i mosta (Gonje del Sospier) u
svoje rodnome mjestu u svojoj vlastitoj
ljepoj vili, ali ne kao učitelj, koji zvanje
je zapustio nakon kraćeg svog učiteljske-
vanja. U položaju je da se veselo, ali mi-
slim, da živi vrlo zamisljivo.

Još imam da spomenem svoje suškolce
Slovence. Spomenut ću najprije K. Jeran-
ka, koji je dan kasnije svog vjenčanja sa
rodakiniom pok. župnika Mikše u Lanišću
naprasno umro.

U životu mi je uspomena i pok. Ant. Mu-
žina odlični narodni radnik, koji je decen-
ijama do svoje smrti aktivno radio u učiteljskim
društvima i u rodin seljačkim za-
drugama. Bavio se i pečenj.

Ostali moji drugovi Slovenci: M. Golja,
Ad. Komac, Kl. Piščanc, Jos. Strekelj, Iv.
Trebše, Jos. Vittori i Jos. Zorn. Ko je od
ovih učitelja živ, a ko mrtav, ne znam. Po-
kojnima naša im bratska uspomena,
a živima ovim putem šallem svoje po-
zdrave uz srdačno želje prigodom našeg
»jubileja«, kojega ja samo ovim
člankom proslavljam.

Ivan Bostjancić:

SOLDATI REJU ...

Pomalo se pomiču jedan za drugim.
Daž pada. Tule na more teški, črni vapori
i skroz jugo zeleno leni se val na groti vajaju.
Prova je krcata mladeni soldati
i vapori z njimi va sive dajine othajaju.

Ostat će žalosne materi z svojun šgun-đevce Marije,
ostat će malice z očim mutnami od nuri,
ma ki će razumet njiun šgun i reč njin besedu jenu?
Tule vapori va sive dajine i parte se daje i daje,
tule teški, črni vapori, soldati reju ...

Ki će od njih tornat, sam bog zna.
Kemu će mladost ošat krvava va daleke, tuje zemlje?

Soldati reju ...
Reju kumpanji, brati, si dragi, prijatelji i sinu,
a sa njimi oštaju samo slatni i sklojene ruki va večeri duge,
kada se čitaju daleka pisma i pale crjeni lumini.

Zbogom mladost i dragi kraji i znani puti,
prazne će bit sada kuće i tihe kot grobi šnure oštarije,
puli prazne puništri, va jedne miše komare tuč će teplo srce
i skroz dane dugoga čekanja ugasić će se modre oči male Marije.

Daž pada. Tule na more teški, črni vapori,
skroz jugo zeleno mladost sobun va sive dajine peju,
tule teški, črni vapori, soldati reju ...

PETER PAVLOVIČ:

RETOROMAUNSKO VPRAŠANJE

USTVARJANJE IREDENTIZMA V TIČINSKEM KANTONU - VLOGA RETOROMAUNCEV PROGLASITEV RETOROMAUNŠČINE ZA ČETRTI ŠVICARSKI DRŽAVNI JEZIK

VLOGA OSI RIM-BERLIN

Švica je kakor znano od leta 1848 dalje federativna država. Tvorilo jo 22 kantona, ki so razdeljeni v 25 republik. Od teh kantonoj je eden, namreč Tičinski kanton italijanski. Ta kanton obsega skoro vse zgoranje poročje Tičina, brez severovzhodnega dela, ki pripada kantonu Graubünden. Njegova površina meri 2813 Km². Proti severu ga ločijo od ostalih švicarskih kantonoj silno visoki gorski grebeni. Proti jugu pa se odpirajo razne doline v lombardsko nižavo. Po številu iz leta 1930 je imel ta kanton okoli 160.000 prebivalcev. Od teh je bilo okoli 11.500 Nemcev, ostali (z izjemo kakih 200 ki spadajo na druge narodnosti) so skoro vsi Italijani, med njimi pa je približno 40.000 renjilcov. Glavno mesto kantona je Bellinzona z 10.700 prebivalci. Večji mesti pa sta Lugano z 22.600 in Locarno z 12.000 prebivalci.

Severovzhodno od Tičinskega kantona je kanton Graubünden, ki ga pa že loči od severoitalijanske nižave visota sorovje. Le trije mali izrastki segajo še tostran grebena. V tem kantonu živijo ob zbornem toku Ina (v Engadinu) in Rena Romanci. Četvrt jih na okroglo 40.000.

Za Tičinski kanton in meje predela Graubündenskega kantona so začeli Italijani sistematično rabiti izraz »Italia svizzera«, ki so ga na skvali že pred vojno. Ina in njegova dosledna uporaba v italijanskem tisku in sami Italij odkrivajo dovolj jasno težnjo in program, ki se za njim skrivata. Kot reakcija proti temu izrazu ali pa morda tudi z lastnimi oledzavnimi namenom je nastal izraz »Südschweiz«.

Ta izraza spominjata na podobna izraza »Südtirol« in »Venezia Tridentina« za ozemlje, ki je bilo pred vojno in je po vojni v izmenjeni obliki sporni predmet med Italijani in Nemci.

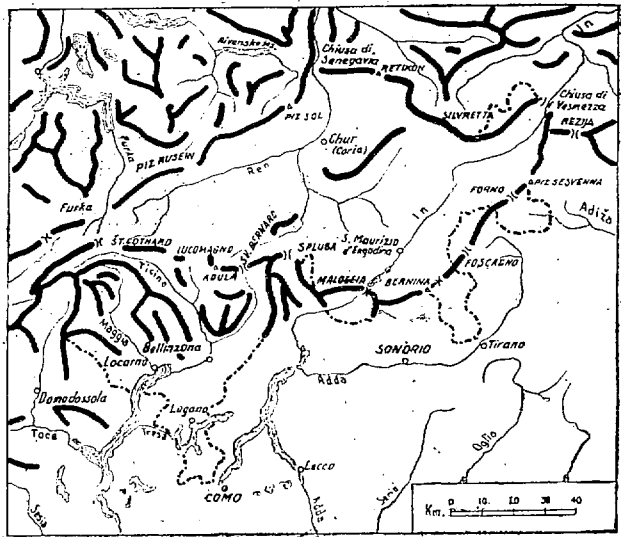
Sorodnosti na je tudi v stvari sami. Kakor so Italijani pred vojno ustvarili iredentizem v Južnem Tirolu, tako so v povojnem času do skrajnosti ojačili zanimanje za Tičinski kanton. Pri tem pa se niso mogli sklicevati na morebitno zatiranje tičinskih Italijanov, saj imajo ti prav vse pravice v vseh panogah javnega življenja in so dejanski v kantonskem svetu gospodarji lastne usode. Švicarska konfederacija je bila celo pripravljena temu pilihu 100.000 švicarskih Italijanov ustanoviti italijansko univerzo, proti čemu pa so nastopili Italijani v kraljevine, ker bi s tem Italijani iz Švice prenehali študirati na italijanskih visokihšolih. Zato je skušala Italija uveljavljati druge argumente. Začela je pretiravati nevarnost ponemčevanja, ki da preti Tičinskemu kantonu, in ni pri tem štedila z najljubšimi napadi ne samo proti švicarski republiki, kjer imajo Nemci večino, temveč tudi proti Nemcem v rajhu. Zaninjavilo je, da so se pred proizvodno kampanjo v Italiji napadali zlasti nemški židovski elementi v Švici. Nevarnost na očitno ne more biti posebno velika, saj se je število Nemcev v Tičini v zadnjih tridesetih letih komaj podvojilo od 5.400 na 11.500. Večja nevarnost kakor iz množine Nemcev izvira seveda iz njihove kulture. Ti Nemci so namreč po veliki večini kvalificirani obrtniki, zdravniki, inženirji, stavbeniki, obrtniki-specialisti in hotelirji.

Temu prirasniku nemškega elementa stoji nasproti razdovanje italijanskega elementa zlasti v revalih alpskih dolinah. Ta polav se opaža sicer tudi v gorskih dolinah sosednje Italije, vendar je skušala Italija prav iz tega demografskega momenta in iz gospodarskih razlogov, ki so v njej izrazito, kovati kapital. Sprožila je namreč idejo, da naj se zrušijo carinske meje med Tičinskim kantonom in Italijo. S tem bi naš Italija gospodarsko neovirano penetrirala v Tičinski kanton in ga tako postopoma priključila inae, dokler ne bi sledila politična aneksija. Uradna Italija je sicer vedno zadrževala, da nima iredentističnih namenov, toda dejstva sama so govorila drugače. O tem pričja zlasti proces proti krogu okoli lista »L'Adula« leta 1936, ki je dal povod, da je Švicarska federacija leta 1937 sprejela poseben zakon za zaščito svoje teritorialne integritete.

Vsi ti naklepi Italije pa so nalezeli predvsem na odpor pri samih švicarskih Italijanih, ki se nikakor niso mogli navduševati za fašistično Italijo. Zato se je vsa akcija omejila na italijanske državljane. V Tičinskem kantonu, ki imajo tam svoje fašistične in konzularne škole in svoja fašistična glasila: Švicarski Italijani sami so proti vsaki odvečitvi od Švicarske federacije in zaradi tega je tudi ponovno že prišlo do konfliktov, katerih je tudi naš list ob svojem času poročal. To nasprotovanje se je pokazalo še posebej pri volitvah v kantonski svet leta 1936, ko ni fašistična lista kljub silni agitaciji dobila nič enega mandata.

Kakor se niso italijanske aspiracije v Južnem Tirolu omejele na etnografsko italijansko ozemlje, temveč so sežale veliko dalje po severu, do Brennera, tako se tudi glede Tičina etnografskim težnjam pri-

ker je naš članek o »Furlanskem vprašanju« vzbudil med našimi čitateli veliko zanimanje in ker so nam z raznih strani izrazili željo, da bi jim vprašanje še podrobneje pojasnili, se s pričujočim člankom povračamo na problem. Tokrat ga bomo skušali osvetliti v zvezi z vprašanjem Italijanov v Tičinskem kantonu.

družuje prave imperialistične zahtevje, ki sežajo še onstran gorskega rebena, ki zapira Tičinsko poročje do Piz Sola in do Silvrette. In čudno, zopet vidimo analogijo z Južnim Tirolom! Kakor so bile na ozemlju, ki so ga Italijani po svetovni vojni dobili na Južnem Tirolskem, v nekaterih gorskih dolinah, poleg Nemcev še ladinske narodnostne skupine, tako je na švicarskem ozemlju onstran etnografske meje, na katero aspirira Italija, v dolinah Ina in Rena romanska jezikovna skupina, ki je v tesnem sorodstvu s tirolskimi Ladinci. Že leta 1873 je Furlan Graziadeo Isania Ascoli objavil nezavisnost romanskega, ladinskega in furlanskega jezika, od italijanske in je videl v njih neko posebno »ladinsko skupnost«, ki sega od St. Gottharda v Švici do Rižane v Istri, Res je sicer, da so zlasti po vojni razni italijanski jezikoslovci skušali zavreči to trditve njihovega prednika, zlasti ker so to narekovali nove prilike. Saj je posvetovni vojni pripadalo Italiji 96% vseh »Ladincev« ali, kakor jih tudi imenuje »Retoromanov«, namreč vsi Furlani in tirolski Ladinci. Onstran italijanskih meja so ostali samo Romanci. Italija skuša sedaj zbrisati razlike med ladinskim in furlanskim jezikom na eni strani in furlansko na drugi strani. S tem hoče za vselej zatreti možnost, da bi iz teh dialektov nastal jezik, obenem pa je hotela s tem izpodkopati samostojnost romanske in v Romancu tako priključiti za del italijanske jezikovne družine, s čimer bi lahko utemeljevala svoje teritorialne aspiracije.

Toda Romanci so jo prehiteli. Njim ni bila posebno všečna taka velika, nenadna ljubezen fašistične Italije. Zato so leta 1937, dosegli da je švicarska federacija objavila »retoromaunščino«, to je skupino kakih sedmih dialektov, ki jih govore v kantonu Graubünden, za četrti nacionalni jezik. Romanci so se samovoljno postlužili obrambnega sredstva proti tuji aspiraciji, kakršnega je nekaj let uporabila angleška vlada na Malti, ko je proglasila »maltesščino« za javno priznan jezik.

S tem ukrepom švicarske federacije pa ni videla Italija samo preprečeno svoje aspiracije, temveč je smatrala ta ukrep celo za izzivanje, ker utegnejo s tem biti prizadeti tudi Ladinci v Italiji.

Boj za Italijane v Tičini in za Romance je dosegel svoj vršek v letih 1936 in 1937. Od tedaj se je nekoliko polegel. Vzrok moramo iskati v tesnejši zvezi med Italijo in Nemčijo. Os Rim-Berlin ne dopušča ostrejših izpadov Italijanov proti resnični in navodni nemški penetraciji v Tičinski kanton, kakor ne dopušča tudi odprte agitacije za Nemce v Južnem Tirolu. Nedvomno pa je Italija sprčo novih razmer vsaj prehodno močno zadržala svoje aspiracije glede Tičina, karli s forsiranjem tega problema bi samo pospešila podobne aspiracije Nemcije na nemški del Švice. Pri tem pa bi seveda Nemcija odnesla levji del in Italija bi imela Veliko Nemčijo za mečja ne samo na Brenneru, temveč tudi na St. Gotthardu.

Jože Krapš:

VRAG NA GLADKIH SKALAH

V globoki dolini med Tičnico, Kobalovini planinami in Gorami Ježi Hriža. Kar je pravega mesta se je razleglo ob lepem potoku Nikavi, ta pod vazonja gor pa silijo predmesta: Pront, Kurjl vrh, Zagraj, Podgora, Bruševci in, tako dalje.

Predmesta so svet zase. Ljudi družji z mestom le opravilo, nakup, sicer pa poteka življenje povsem ločeno, samostojno. Vsa tako je bilo v tistih blaženih letih moje mladosti.

Proutarsko kraljestvo je bilo pod Tičnico, pročelj strani gori s kosatimi gozdovi, koder smo nabirali suhljad in jo v košili nosili navzdol na svoje domove. V poukladi in poletju nas je družil peščeni Lupar in kitozo kopasto Smukpivec, v jeseni so nas bili polni sadovnjaki pod Tičnico in Pringtom in zimi pa bregovi in strmine, kjer smo preizkušali nove in stare snani. V večerih pa so nas bile polne vse hiše predmesta Pronta. Najraje in najpogostje smo obiskovali staro Čukovko, ki je z možem živela v mali hiši visoko pod Tičnico.

Tak je bil uvod njenim povestim, ki so nas razbujale in razgrele domišljijo, da smo ponoreli v sanjah videli grozotne postavne in deževljani pravilice, ki nam jih je znala večje pripravovedati. Stisnili smo se na klepi in kakor v zboru, se je utrgalo iz nas:

»Povejte povest, Čukovka!«

Čukovka se je namučnula, da so se ji razlezla okrogla lica in posvetile, sive oči in dejala poročno:

»Da bi?«

»Povejte, Čukovka!«

Bilo je nekoli na svetji večer, ko smo tako sedeli okrog velike peči pri Čukovki. Okrog hiše so bili že pokadili — tudi v Idriji je tako kajenje, kakor na Kranjskem sploh se v navadi — in prišli smo bili, kakor bi slutili, da nam Čukovka pove imefitno povest, kakršno nam je znala in vedela povedati: je ona. Radi smo jo imeli in je prav lepo, če se jo spominjamo. Saj je ženica, mala in okrogla je bila, že umrla in je precej let, kar so jo ponesli k Sv. Križu.

»Ahm, teza pa menda se nisem pravila...«

»Pa bom, no!« Odkasljala se je po svoji navadi. Vedno je bilo tako.

»Torej, pred tridesetimi leti nekako je bilo. Meni je bilo tedaj kakih petdeset let, seveda. Tiste dni smo pokopali Rjavčevega Tineta. Pa saj, če niste poznali. Kako bi ga, saj vas še daleč ni bilo. Boko, nekako trideset let od takrat. No, je že prav. Veste, kje je Ledinca?«

»Kaj bi ne vedeli?« — smo hkrati dejali.

Ledinca je mala jasa sredi tičinskih gozdov, nekako uro iz Pronta.

»In poteni drži kolovoz mimo studenčka...«

»Tudi vemo, kje je!«

»No, nato navkreber ozka pot do Gladkih skal...«

»Gladkih skal?« Tam kjer stoji križ? Vemo?«

»Torej! Veste, kje so Gladke skale, kje je križ. Ne veste pa nekaj drugega. Ali vsi. Jože, kdo je postavil križ in čemu?«

Znalaj sem z glavo. Vem za križ. Vrh Gladkih skal sredi gozda pod debelo smreko stoji. Preprekel je. Bogu manjka desna roka. Včasih kdo zatakne zaht. Sopek gozdnih rož. Pod križem so skale. Gladke in spolzke.

»Torej ne veste. Vsi ste že hodili tam mimo. Videli ste skale in med njimi ozko razpoko, na dnu pa dvoje udrtin, kakor kopita...«

»Kopita?« — smo vprašali.

»Kopita da! Tam veste, je nekoli sedem vrag...«

»Vrag?«

»Vrag, pravi peklenšček! Bil je varuh razbojnikov!«

»Razbojnikov?«

»Malo dalje od križa, ki tam stoji, drži cesta v Belo. Ako zavijete na levo in greste med smrekami nekoliko niže, poti kmalu znanjka in znajdete se nad prepadom. Če se oprezno spustite dol, vas pripelje v veliko skalnato jamo. Tej jami še danes pravijo »ravbarska jama«. Je to precejšnja luknja, kakih dvajset ljudi najde v njej strelho...«

Oči vsch nas so bile uprte v Čukovko.

»Torej, nekako pred tridesetimi leti so živeli v tej jami razbojniki. Šesti mudi. Priklajli so se bili bogve odkod. Zakaj so se skrivali, ne vem. Toliko so mi bili tedaj povedali, ko so mi pravili vsi to reč, da se je eden izmed njih imenoval Kofur. Pravili so, da so hodili krasit tja na Vipavsko in Logaško, prisažali živež v jamo in živeli tam tja do zime, ko jih je naenkrat vzelo...«

»In vrag?«

»Le počakajte. Pravili so, da je bil tisti Kofur vragu zapisan. Še kot mladenič je nekoli nekoga ubil, pa je objubil dušo vragu. Če ga reši zasledovalcev, žandarjev, ki so mu bili za petami. In res, hudici mu je pomagal. Ko so ga iskali in lovili, je naenkrat med Kofurjem in orožniki nastala megla, da orožniki niso videli niti za ped. In Kofur je ubežal. V zahvalo za reševje je hudici ponovno prisegel, da mu bo zvesto in služil do smrti. Pravili so tudi, da je Kofur vzel dražjo obljubo, ki je še dal hudici in če je naneslo, da bi bil moral izgovoriti ime božje ali kaj podobnega, se je ugriznil v ustnice in silovito zaklel. Hudici je bil svoje duše vesel in mu je vračal zvestobo, da se je varoval vse nezdgo in nepravilo. Ko je Kofur našel sebi primerno družbo, ki se je skrivala v ravbarski jami, je hudici stalno prepal okoli nje in odpodil vsakega, ki bi se upal približati jami. Če je kdo zašel za Gladke skale, je slišal življenje in lomastevje tam okoli, da si ni upal blizu in se je vrnil. Pravili so tudi, da se je ponorel nad Tičnico razlila rdeča luč. Načelji močna je bila na Gladkih skalah. Ničice ni upal ponoreti tja goz. Za noben denar ne bi bil šel. Bil je o Božiču. Snega ni bilo nič. Pred svetim dnem, kakor nekoč v Belji je kmefila, pri Fežnarju starji Fežnar, čvrsta korenina, je bil odšel kmalu opolne v Idrijo. Ne vem, menda je imel opravke na sodihli. Možek se je pomudil še pri Tinčetu, nekaj nakupil, oglasil se še v Grapi, kjer je imel omoženo hčer Mico, pa se mu je opravke zavlekel in je pri Sv. Barbari že zvonilo k sv. dnevu. V kolotino je legla noč. Mož je bil navajen poti, ni se mu preveč mudilo, češ, malo pozneje se vrnem v Belo, pa nič zato. Pa ga je vodila pot čez Tičnico in Ledinco, po kolovozu domov.

Na ovinku pa, kjer se pot naenkrat dvigne na Gladke skale, glej, glej, kaj pa je to! — Ogenj! Kdo bi kurlj zdaj, ob tej uri in tu na samotni Zdaj? Sv. večer je. Vsačo je rad doma... Stopil je dalje. Vedno svetleče in svetleče. Kaj bi utegnilo biti? Čudna stvar zares. Fežnerja ni bilo strah, natoce pa mu je z zagovazelo po hrbtu, kakor bi ga poili z urzlo vodo. A kaj bi nekli Nekdo kurlj, in vendar! Kdo bi to bil? Fežnar se je zavil tesneje v sukno in stopil korak dalje. Tedaj — o groza — je počel! Preko poti se je zabliskalo, kakor bi udarila strela! Fežnar je odkočil! Da bi je vrag, to je pa že bil sil! Da bi, nikoli ne bil izustil teli besed, zakaj počilo je še enkrat, pred Fežnarjem! Pa je paenkrat stal — pomislil! sam vrag!

Vsok, iz oči mu je spjal ogenj, zasirudelo je po žveplu, ko je odprl usta in zarjul, da so se zatresle Gladke skale:

»Na — zaji!«

Fežnar ni vedel, kako je prišel nazaj. V prsih mu je hujalo, grozovito je hropel in lovil sapo...«

Otroci smo se stisnili skupaj. Čukovka je za truhlete prenehala, v izbi je bilo tiho, kakor bi nikogar ne bilo v njej.

PRI IGU GRUDNU

Igo Gruden

Prav ves si ne morem misliti, kako bi zgleдал en tak razgovor za nas ljud...

Igo Gruden je danes brez dvoma naš najboljši pesnik, čeprav mi tega še ne priznava...

Igo Gruden noče, da bi se mu puhtilo kralo in to sorazni. Zato sem mu tudi pisal...

Od mojih treh pesniških zbirk: »Primorske pesmi, ljubavni pesmi «Narcis» in mladinskih pesmi «Miška osedlanca»...

To moje pojmovanje življenja in edino smiselnega življenja človeka je prišlo do izraza tudi v »Primorskih pesmih«...

Tudi moja najnovejša pesniška zbirka »Dvanajsta ura«, ki jo je sprejela »Slovenska matica«...

IGO GRUDEN:

IZ KNJIGE: „DVANAJSTA URA“

NA VOJAŠKEM POKOPALIŠČU

Pod Nabrežino v zamišljeno kraški dolini, kjer sem otrok veselil se pojočih škrčakov...

Nemci, Slovenci, Taljani, Madžari, Hrvati, borci vseh narodov, ver iz pokrajin nešteti: še so jim matere žive, otroci in brati...

O Nabrežina, zakaj zaživel sem na svetu, v tvojih dolinah o solnčni bodočnosti sanjal? Ko sem se óndan kot ptič, ki je ranjen-bil v letu...

Veter podli je čez Kras vihrajoče oblake, v zemljo prislunil sem žalostnih, ljubljениh krajev: slišal sem kletve, obtožbe kot polkov korake...

PREKO VSEH MEJA

V brzem vlaku Sofija—Ljubljana in vseh vlakih po vsem širnem svetu blodni se ljudje srečujemo; v dan, v večer, brez sná v nemirnem letu...

Kakor tuji smo si v uri usodni sedli v nezaupanju naproti, iščemo v besedi se nepodni bratje rođni kakor na krizpeti...

Mimo nas gre vas in mesto, v Malji grič, konj čez cesto, človek z njim, nad njima ptič —

z zemljo, z nebom zlití v harmonijo eno: mi pa zremo skozi okno orošeno, mimo vsega plavamo kot dim čez šipe...

Stojte, vlaki, po vsem širnem svetu! čas, za hip postoj v nemirnem letu, da prelije v glas se utrip srca: Kje med narodi prepadi so in meje...

BARAKE

V grámozni jami, ko da znosile so skupaj jih srake, sredi med nami mrke stojijo lesene barake.

V dvajsetem veku morda se kdo jih na tihem sramuje: grob so človeku, ki za bodočnost usodo nam kuje.

Mož ne pogleda v lice soseda, ker beda jih veče; redko beseda sunkoma v molk kakor nož se zareže.

V blatu in prahu bleđi otroci rasto kot koprive: matere v strahu

so položile med dneve jih sive.

S kosi papirja šipe so zlepljene v oknih brez cvetja; veter vznemirja v spanju ljudi sredi sten brez zavetja.

Streha se ruši v dežju pomladnem, ko svet je v razcvetu: sram me je v duši, da sem kot človek rodil se na svetu.

V ravná ta gnezda bog ni pogledal, ki bedne tolaži; Velika zvezda sveti na jutrotem kakor na straži.

TUJI GOST

Kdo si, ki ne daš mi pokojno zaspati, da bilje ob sencih mi kri kakor pesi? kdo si, ki nocoj izprašuješ mi vest in ji pristuškeje potuhnjen pravi?

Ni strah me pred smrtjo, se v njo izživeli, življenja me strah je in groza ljudi; vpiščoji v nebo iz prepadov noči: zakaj brez moči moram ž njimi trpeti?

Človeku ukaz je: ljubiti! ne: klati! ves svet pa gori kakor v zarji krvi: kdo kriv je, da človek človeka mori? Sam sebi ne vem si odgovora dati.

O bratstvu sem pel, o ljubezni govoril, nocoj sem na prvi prekrižal roké: kdo si, ki iz njih bi iztrgal srce, ljubezen mi v njem do človeka umoril?

Sovrašstvo sejal si, zdaj žanji in kóel, uteči po krvi si blazni pohlep! — Kdaj riba faronika zvilá bo rep? Ni vreden več svet, da na hrbtu ga nosi.

Po narodni pesni Noel riba faronika svet; v pesmi pravi riba: »Če bom jest z molim repom zvilá, ves svet potopiln bo; če se bom lost na moj hrib zvrnila, ves svet poružen bo.« (Štekelc Let. št. 463. str. 500.)

Spominjam se pri tem izrekov dveh nemških pesnikov; baš danes ta dan se mi zdí važno in potrebno, da ju sprlčno razvednotenja človekovega dostojanstva brez vsakega komentarja navedem: »Edel sei der Mensch, hilfreich und gut!« (Goethe) — »Seld umschlungen Millionen!« (Schiller).

SILVESTROVA ZDRAVICA

Morda smo zadnjikrat nocoj se zbrali tovariši brez doma na obali: zakaj nihče slovesa ne zapoje? Naj čas prekajše se in gre na dvoje: a pređen nas vihar sveta zajase...

Na daljnem vzhodu in ob Pacifiku pogazen gine človek na umiku, na pólnoč v Teruelu ne pozvanja. Živi ta svet še ali blodno sanja? Nocoj naj žalost srca nam prebode — tovariši smo ene si usode.

Kot z doma novoletni zvon na tuje srce naj glas umirajočih čuje; odpro naj misli se nam v žive rane, trpeče za vse množice neznané: smrt v Teruelu, strah pred njo v Kantor nji čase dvignimo na svet — v zatot

Tovariši, polnočna ura udarja, pošastne, blodne mi privide ustvarja: V noč mimo nas ob tužnem zvoku udarcev...

dvanajst gre mesecev — rnilskih starcev in smrt na kljusetu za njimi jaše. Do dna izpijimo te pogrebne čase —

in za usodo novega sveta jih tresčimo ob tla!

PRAVIJO...

Pravijo, da Sempoljec teče čez Kras kot zajci; pravijo, da Nabrežinci jih premagajo z mezinici; pravijo, da so Križani pol pečeni, pol sežgani; pravijo, da so v Gorjanskem pustla videli predlaganekem; pravijo, da od Logatca pot gré pred nobesko orata, če pa ros je, Dog to zna; brž poglejmo v sveti raj...

IGO GRUDEN

NA KRASU

Danés bili smo na Krasu: tam teranček je na glasu... Šli najprej smo k znancem v Satec, tam prebiva sveti Aleš; pólle bili smo v Zgonik; tam domá so vsi svetniki; in nazadnje v Sempolju vojnja je bila pri kruju. Čo pa misliš, da ni ves, ti povemo prav potih, rito, da ne čuje Miko: bove kje, a prav čeres je Kaludroviča vmes.

IGO GRUDEN

KRESOVI

Na Grmadi velik kres, s Čavna ojenj do nebes, s Nanosa, nad Učko goro tudi zaplamtel bo skoro — jojme, jojme, kaj bo to: vse krvavo je nebo.

Saj ni Turkov več pri nas, vendar je v solcah ves Kras: snait, vzdiha, širok plača, ko da ugledal je mustate turških sultanov in paš — kam si šel rešitelj naš?

V gori spi naš kralj Matjož; naredimo križ in kruž in tectimo, ga iščimo in na Kras ga pripeljimo — hitro, hitro križ in križ, da ga prv ti dobiš.

IGO GRUDEN

SONCE ZAHAJA

Od obzorja tja do Trsta preko morja zlata cesta... pónji dva konjička gresta; morda sta pa le dva ptička? Sta dva pisana čolnčka.

V Trstu nepregledna vrsta hiš, palač — pri strehi streha... zlata okna polna smeha, v enem oknu naša Nada — Nada bi v Bonetke rada.

IGO GRUDEN

USPAVANKA

Od Sosljana do Devina miška nese vedro vina: nana — nana, nana — nana; od Devina do Stevana mučka spremlja jo zaspava: nina — nana, nina — nana

V Doberdobu psiček Kuži se ba stražo še pridruži: nana — nina, nina — nana; in vsi trije: copf, copf, v temi padajo kot snopi: nana — nina, nina — nana.

V Mirnem daleč pri Gorici tam domá so naši strict: nina — nana, nana — nina; piščka, mučka, miš tovlit, vedro vina pa popili: nina — nana, nana — nina.

IGO GRUDEN

NAŠI POKOJNI

† ANTON BOGATEC

Sv. Križ pri Trstu dec. 1938. — Poročali smo že o teški nezgodi, ki je zadela pred tremi tedni našega vašana 37 letnega Antona Bogatec...

Pokožnik je bil zaveden mladenc, član naših razpuščenih kulturnih društev in dober član cerkvenega pevskega zbora...

Hudo prizadetim staršem, ki jim je bil pokojnik Tone glavna opora in neotolajljivi vdovi izrekamo naše iskreno sožalje.

Dragi Tone, mi ki smo te radi imeli in te videli tako težko umrati, ker umreti težko ni, pustiti naide to boli, ti bomo ohranili večni tvoj spomin. Počivaj v miru!

Avtomobilska nesreča pri Štorjah

Trst, dec. 1938. Dne 14 o. m. popoldne se je pri Štorjah zgodila težja avtomobilska nesreča, ki jo je zakrivila krava...

Senator Pifaccio o bojih za tržako univerzo V jesenskem zasedanju italijanskega senata se je bivil župan in sedanji senator...

Pastirček padel v prepad

Pretekli teden, ko je poizidal dež, je pastirček Josip Zerjal, star 8 let iz Boršča pri Trstu...

Fantuk se je spodspruilo in v prepred je naskočil na drknula cela trojica. Kmetice, ki so bili na drugi strani, so dobro videli nesrečo...

DROBIZ

— Dolina. — Ko je prišel ponoči 52-letni Anton Mikot...

— Jamlje. — V Inkaših kotlini so razsuli posejano zemljišče. Prekopali so precej zemlje...

— Opčine. — Z vozička je padel 33-letni Čuk Rafac...

— Rihemberk. — V Gorici je umrl za posledicami hude operacije posestnik Ivan Turk...

Trst. — 33-letni Alojz Pipan je bil pred sodiščem obsojen na 1 leto, 1 mesec in 15 dni zapor...

Trst. — Umrli so: Minič Antonija 72 let, Sainc por. Fonzari Karmela 33, Savarina Andrej 31...

PREMANTURA Linorez

NOVI ZAKON O BRAKU U ITALIJI

Gazzetta Ufficiale broj 264 od 19 uov. o. g. str. 4794 donosi tekst novoga fašistič-kega zakona o čuvanju talijanske rase...

Samo je jedan Arctic

Mobiloil Arctic

† FRANCE PODBERŠEK

Društvo »Soča« u Ljubljani naznanja žalostno vest, da je umrl član, odbornik in zastavonoša z. France Podberšek...

Smrtna kosa

Sl. Brod, dec. 1938. Dne 13 o. m. nakon, dugo i teško bolesti, preminula je supruga našega emigranta Brajkovića...

Odbor

Smrt pod vozom

Trst, dec. 1938. — Pod voz je pao u Trstu, kamor je šel po opravkih, 30-letni kolar Teodor Brajko...

PROPAGANDNI ODSEK V MARIBORU, želi vsem čitateljima časopisa Istra veselo božićne praznike in srečno Novo leto.

Nansenov institut, bo končal poslovanje. Kako je znano je dobio letošnju nagradu za mir Nansenov međunarodni institut...

nem napori prijemal za vrv in tako potegnil za seboj še ovčici.

Hlito so obavestili karabinerje, ki so pokušali rešiti postajo. Z veliko mukom so se lotili rešavanja. Reševalci so se po vrvi spuštali u prepad...

V TRSTU SO IZDALI I. 1937. 12 MILIONOV LIR ZA NOVE ŠOLE

Trst, dec. 1938. — V Trstu imajo, kakor piše »Piccolo«, že skoraj kar preveć šola ali kakor se izražava već kot dovolj. Šolski problem je u zadnjih letih zavzeo velike postavke u mestnem proračunu...

Trst dobi, kot prvo mesto u Italiji elektro-avtomatičen vodič. U najkraćem času bodo u Trstu zaključena dela na ureditvi posebne automatične postajice...

Trst. — Zaradi splava je bila aretirana Antonija Stančić por. Donadoni. Z njo so aretirali še dve drugu žensku.

Trst. — V Portu Saidu se je ranio na parniku Andrej Valčić, star 28 let iz Pulja. Prepeljali so ga u Trst.

Trst. — Pri dolu se je ranio 35-letni delavec Alojz Zagar. Dobio je veliko rano na nogu. Odpeljali su ga u bolnišnicu.

Trst. — Teško se je ranila 18-letna Roza Oblat iz Rocola, ko je padla s kolesa. Z obrazom je zadelo ob cestni kamen, se ranila na čelu in po obrazu ter si zlomila desno ruku.

Trst. — Kto je ukradeo to poletie 25 pangurije je bil 35-letni Karl Sulčić obsojen na 10 mesecev zaporu in 1000 lir denarne kazni.

Trst. — V Genovu se obsođili Angla-Zurja De Lengerke rojenega u Trstu in većio grupu trgovcev med njimi tudi nekaj Židov, ki su (filipanski) tujo valutu u Italiju, na skupno 500.000 2.600.000 lir den. kazni ter 399.000 lir tak.

Trst. — V tešku stanju su pripeljali u bolnišnicu 32-letno Emiliju Škerleva, ki je padla s okna na cestu. Ceprav je bilo okno visoko samo 2 metra je Škerleva teško dobio zelo teške i trajnije poškodbe, tako da zdravnički dvomijo, da bi jo, moglo ohraniti pri življenju.

Glava I. — Član 1. Brak između talijanskog državljanu arijske rase i osobe koja pripada drugoj rasi zabranjen je. Brak sklopljen u suprotnosti s ovim dekretom ne važi.

Prerušitelji kažnjavaju se zatvorom do tri mjeseca i globom do deset hiljada lira.

Čl. 3. — Bez obzira na zabranu iz člana 1, službenici državne organizacija Nacionalne fašističke stranke i organizacija koje su od nje kontrolirane, službenici pokrajinskih administracija, općina, poludržavnih organizacija, sindikalnih saveza i kolateralnih ustanova ne mogu sklopiti brak s osobama strane narodnosti.

Čl. 4. — Obzirom na primenu čl. 2 i 3, Talijani koji nisu regnicolle ne smatraju se strancima.

Čl. 18. — Za period od tri mjeseca od dana kada ovaj dekret stupi na snagu, data je mogućnost ministru unutrašnjih poslova, saslušavši mjerodavni uređ, da oslobodi, u specijalnim slučajevima, od zabrane iz člana 3 činovnike koji imaju namjeru da sklope brak sa stranom osobom arijske rase.

Mobil FREEZONE SPRIJEČAVA ZALEĐIVANJE U HLADNJAKU! Uputa za mješanje, potvrđena nalazom Fizikalno-Kemijskog Instituta u Zagrebu, kod preporovalaca.

Trst. — Zaradi splava je bila aretirana Antonija Stančić por. Donadoni. Z njo so aretirali še dve drugu žensku.

Trst. — Duhovnik Fausto Dominio koordinator u Trzicju, je, bio kažnovan na 9 mjesec zaporu pozorno zaradi zaljenja oblasti.

poslova, saslušavši mjerodavni uređ, da oslobodi, u specijalnim slučajevima, od zabrane iz člana 3 činovnike koji imaju namjeru da sklope brak sa stranom osobom arijske rase.

N. N. SUŠAK Rezervirano

NAŠA KULTURNA KRONIKA

KONCERT NASEGA ROJAKA SLAVKA LUKMANA V OELJU
Vokalni koncert opernega pevača in našega ajdovskega rojaka, tenorista g. Slavka Lukmana dne 4. decembra v Oelju je lepo uspel.

RADETIČEVA RADIO AKTOVKA NA ZAGREBAČKOJ RADIO-STANICI
U petak 23. o. ml. u 8 sati na večer davat će zagrebačka Radio-stanica radio-aktovku Ernesta Radetića.

ZIVLJENSKI JUBILEJ ISTRSKEGA ŽUPNIKA
Te dni je g. Ivan Koruza, župnik v Klani, kjer deluje že polnih 42 let, obhajal 75 letnico rojstva.

SLOVENSKO-ITALIJANSKI KULTURNI STIKI
Prof. dr. Gasparini, ki je prišel za prof. dr. Salviniem v Ljubljano, da naveže kulturne stike s Slovenci na entri strani in Italijani na drugi, je imel prvo predavanje na univerzi pretekli teden.

SLEDEČA ŠTEVILKA
našega lista bo izšla 6. januarja. V številkah po novem letu bomo objavljali sestavke, katere nismo mogli prinesiti v božični številki, med njimi tudi članek o stališču znanega historika P. Kandiera o tržaškem iredentizmu.

UREDNISTVO.
Sretan Božić i Novu Godinu 1939
želi
Restoracija „ZVIJEZDA“
Ploška 2 A. ŽUNIĆ

Trgovina manufakturne, kratke i pletene robe
Veliki izbor! Niske cijene!
LIBERAT BRUMNIĆ
ILICA 250 - ZAGREB - ILICA 92

Vsem cenjenim odjemalcem vođići vesele božićne praznike in srešno novo leto
KOMPARA RUDOLF, Maribor, Aleksandrova cesta 48
Priporoča svojo splošno mizarsko zalogo pohištva lastnih izdelkov: najmoderneje spalnice, jedilnice, kuhinjske opreme itd itd.

VIJESTI IZ ORGANIZACIJA

ZADRUGA »ISTARSKI DOM«

Prema zaključku glavne godišnje skupštine održane dne 21 VIII ov. god. zadruga »Istarski Dom« obavještava svoje članstvo, da su povišeni zadrugni udjeti od din 100 da din 200.

Miklavžev večer v primorskem društvu »Sloga« v Kranju

Kranj, decembra 1938. — V našem društvu nas je obiskal Sv. Miklavž, kjer smo se zbrali njemu na čast, poleg številnih članov društva, tudi nekateri prijatelji, ki so redni in hvalniški obiskovalci vseh naših prireditiv.

ševče točke je bila v rokavi tov. Manifesti. Videti je, da se mož na take reči razume.

V priznanje prirediteljem moramo povedati, da je bila vsa prireditve dobro izpeljana in je ves Miklavžev večer prav lepo uspel. Od tolikšnega števila Primorčev kolikor jih živi v Kranju, bi bilo pač pričakovati boljše udeležbe, večjega zanimanja in dobre volje pomagati vsaj tako, ako jim iz katezagakoli vzroka ni mogoče drugače. To vsaj bi bila njihova dolžnost ako so res to, za kar se smatramo.

VELIKI USPJEH ZABAVE U ZEMUNU

Zemun, decembra 1938. — Emigrantsko društvo u Zemunu priredilo je 3 decembra ove godine, u prostorijama Doma Kralja Aleksandra I u Zemunu, svoju tradicionalnu zabavu. Gradjanstvo Zemuna kao i uvijek, tako i ove godine, ukazalo je društvu svojim posjetom i velikim brojem darovanih predmeta za tombolu najveće pažnje, pa je uspjeh priredbe bio u svakom pogledu vrlo dobar.

Naš poznati književnik i odlični govornik, g. Niko Bartulović održao je pri-

ISTRANI I PRIMORCI! SVOJ K SVOME!
Prigodom Vašeg boravka u Zagrebu odsjednite u novootvorenom GRAND HOTELU EUROPA
Petrijnska ulica 71 ZAGREB Petrijnska ulica 71
Najmodernije uredjene sobe, centralno grijanje, lift, telefon, veliki hall, posebne prostorije za pisanje, čitaonica.
Prvorazredna restauracija, izvrsna primorska kuhinja, samo izabrana vina.
Istrani i Primorci pozovite se na ovaj oglas dobiti ćete posebni popust.

prav pošteno zabavali, da smo se do dogrega nasmjehali ter se založili z dobro voljo za ves večer. Igra je bila, v režiji g. Mayrja in dobro izvedenih pevskih točk pod vodstvom pevovodje G. Lasića, prav dobro podana in so morali nastopiti nekateri prizore ponavljati. Priznati moramo, da so bili vsi dobri, posebno še, ako pomislimo, v kako kratkem času so, stvar spravili na oder. Zato pa moramo biti vsi iskreno hvaležni za trud in napor, ki so si ju naložili samo zato, da so nam dali urico vesele zabave in nas vsaj za nekaj časa sprostili vsakdanjih skrbi.

Po končani igri nas je obiskal nestropno pričakovani sv. Miklavž, ki je vse one, ki so zaslužili, obilno obdaroval ter jih, s primernimi, nalašč za to priliko pripravljenimi sestavki, pohvalil oziroma grajal, kakor je pač kdo zaslužil. Marksikido je, poleg vseh ostalih, zvedel ravno iz Miklavževih ust za nekatero svojo lastnost in nagajenje, ki ni nista baš v posebno čast. Ravno vsled tega pa smemo upati, da se bo kateri izmed teh v bodočo poboljšal, kar vsakogar z Miklavžem vred želimo vsi. Organizacija Miklav-

godno predavanje. Prisutno gradjanstvo pažljivo ga je saslušalo i tople mu se zahvalivo dugotrajnim aplauzom. Jugoslovensko akademsko pjevačko društvo i Hrvatsko pjevačko društvo »Tomislav« iz Zemuna otpjevali su po dvije pjesme oduševljeno pozdravljani. Odjica Litka Mavara, koja je deklamirala čakavsku pjesmu »Marinje devica« od A. Dukića i g. Gervaisa, koji je pročitao nekoliko svojih pjesama ispievanih čakavštinom također su pozdravljeni živim aplauzom. Naročito oduševljenje pobudilo je g. Fakin s grupom djece, koja je pod njegovim vodstvom uspjesno otvirala nekoliko narodnih melodija na harmonikama. Interesantno predavanje održao je g. Matetić Ivan-Ronjgov o vrijednosti i značaju čakavskih pjesama, koje narod pjeva u Istri. Publici se naročito dopao istarski narodni ples »Balun«, koji su vrlo vješto izveli u narodnim nošnjama članovi i članice »Istre« iz Beograda.

Poslije izvršenog programa započeo je ples »Svirala« je voina muzika. Zabava je protekla u najljepšem raspoloženju i trajala je do 4 sata jutru.

Člančki sastanak društva »Istra« u Zagrebu

Društvo »Istra« u Zagrebu održat će 24. o. ml. na Srijepu člančki sastanak u društvenim prostorijama. Najvažnija točka dnevnoga reda bit će diskusija o dosadašnjim etapama izgradnje istarskog doma dra Matka Laginja, a s time u vezi raspravljat će se i o sakupljanju daljnjih materijalnih sredstava za treću, tj. konačnu etapu izgradnje.

Molimo članstvo da se odazove u što većem broju. Početak u 9 i pol sati u jutro.

Opozorilo emigrantom, ki se poročijo z jugoslovanskimi državljanjki

Emigrante, ki so italijanski državljanji in ki želijo poročiti se z jugoslovanskimi državljanjki, opozorjamo na član drž. zakona, ki pravi, da po poroki postane žena, ki ima za moža tujega državljanja, tuj državljanjka, šele z izjavo pred župnikom in dvema pričana obrani jugost. državljanstvo. Ker se dogajajo razne neprilike, zaradi tega, moramo stalno naše ljudj opozarjati in obrabiti pažnju na to, da izbegnejo raznim nepredvidenim neprilicnostim.

NOV ODBOR DRUŠTVA »GORICA« V PIJUJU

Sporočamo da se je na občnem zboru 22. nov. izvolil in u društvenim sastanku 6. dec. l. l. konstituiral sledeći novi društveni odbor:

Predsednik: prof. Joško Zega, podpredsednik: Miha Zavadal, tajnik I: Peter Gaspari, pomoć. tajnik in gospodari: Hilarij Kariž, blagajnik: Andrej Kovač, odbornici: Dr. Lovro Lipič, Franc Kravina, Stana Salamon in Miha Kololi. Nadzorni odbor: Mirko Podgornik, Nagelsmić Miloš, Razvodšćice: Dr. Vladimir Muha, Zdravko Meković in Ciril Kololi.

OPOZORILO

Opozorjamo vse naše rojake, ki so italijanski državljanji in ki imaju dovoljenje za bivanje izdano na nedolocen rok, da se takoj javilo policijski oblasti za novo dovoljenje za bivanje, ker prejšnja dovoljenja za bivanja izdana na nedolocen rok ne valjajo več. Ostali, ki imaju dovoljenje za bivanje za določeno dobo, ta odredba ne zadeva in njihova dovoljenja valjajo še naprej do določenoga roka.

MOLIMO SARADNIKE

kojih prilozii nisu ušli u ovaj broj, da nam oproste što smo njihove sastavke izostavili. Neke sastavke smo morali izostaviti iz poznatih razloga, a druge smo morali ispustiti radij pomankanja prostora.

Sve one sastavke koje možemo objaviti objelodaniti ćemo kasnije u redovitim brojevima.

UREDNISTVO.

IZ UPRAVE.

Vičić Stanko — šolski upravitelj — Boćna. — Pretplata podmirena do 31 XII. 1938.

Kobal Jozefa — Banja Luka. — Prilimski novac. — Budućici da kalendari neće izći, zaraćunali smo 10 — dinara na račun pretplate.

Keber Dušana — Milan Vrh. — Pretplata plaćena do 1. IX. 1938.

Fen Matko — Slatina Rađeni. — Kalendari za 1939 neće izći, Dinara 16 zaraćunali smo Vam za pretplatu lista unapred.

Bogdan Drnjević, učitelj — Subotica. — Pretplata plaćena do 1 VII. 1939.

JURAJ GALOVIĆ
Veletrgovina zemaljskih proizvoda i južnog voća
SUŠAK
Tomislavova ulica broj 3

TRGOVINA DALMATINSKIH PROIZVODA I DELIKATESA
JAKOV VULIĆ
Pod Zidom 1 - ZAGREB - Telefon 86-64
Glavna tržnica
Specijalna prodaja jekovitih i jestivih maslinovih ulja vinskog octa, pršuta, meda, bakalar, sardine u kutijama razne vrsti, sirsa Sitba i Paškog. Na izbor povorazrednih vina, proška, rakije travarice itd.

GRADJEVNO PODUZEĆE
BOREN EMILI
OVL. GRADITELJ
SUŠAK

GOSTIONA
VLADIMIR ČERNE
 Zagreb, Varšavska 5
 Telefon 51-28

BRAĆA MARČELJA
 Veletrgovina zemaljskih proizvoda
 i kolonijalne robe
 Telefon 38 — SUŠAK — Post. pretinac 181
 VLASTITI MLIN STANICA — ŠKRLJEVO
 Telefon BAKAR 17 — Telefon SV. MATEJ 1

MILAN FÜRST
 Trgovina željeza i željezne robe
 SUŠAK
 Trg Kralja Aleksandra
 Telefon 50

Automehanička radiona
 i garaža
„JADRAN“
 SUŠAK
 Ružičeva ul. 23 — Tel. 89

ISTRANI!
Sve odjevne predmete, cipele, sve vrste štofova kao i ostalu manufakturnu, kratku i pletenu robu možete nabaviti uz znatan popust kod
TRGOVAČKE KUĆE
R. MARČELJA, ZAGREB,
 Petrinjska 67

A. LORENCIN
„AUTOPREVOZ“
 i
 Agenturna i komisiona skladišta
 SUŠAK
 Telefon broj 437

Evo dokaza naše jeftinoće!

 K 39-1 Frofir ručnik, 39x80 cm Din 6.—	 K 39-6 Poplun (jorgan) veličina 120x180 cm, pušten sivom vjenom i praprućen klisom Din 95.—	 K 39-10 Ženski ograđi, najnoviji krojevi od Din 165.— dalje.	 K 39-23 Garnitura rublja, kombinacija i gačice, dobar šarmez, razni ukrasi od Din 30.— dalje.	 K 39-18 Garn. re, stolnjak sa 6 ubrusa od Din 58.— dalje.
 K 39-2 Sifon, dobra vrsta, malar od Din 5.— dalje.	 K 39-7 Električno glačalo, poniklovano Din 110.—	 K 39-11 Odijelo, moderni krojevi, od dobrih tkanina, Din 250.—	 K 39-15 Modni muški šalir, u raznim bojama Din 36.—	 K 39-20 Jedaka garnitura, fini porculan, 21 komada Din 220.— 26 komada Din 320.—
 K 39-3 Lonci ili šerpa, od emajla od Din 3.50 dalje.	 K 39-8 Alat, primjerice ključača Din 12.—, čekić Din 7.—	 K 39-16 Muške košulje, moderni krojevi, od Din 18.— dalje.	 K 39-21 Vilješka, nož i žlica, čelično, počam od Din 10.— dalje.	 K 39-17 Rukavice, ženske ili muške, od Din 12.— dalje.
 K 39-4 Svjetiljka, poniklovana šipka, promjer kugle 25 cm Din 85.—	 K 39-9 Ženske svilené čarape, od Din 10.— dalje, muške, pamučne od Din 3.— dalje.	 K 39-14 Ženske torbice od Din 27.— dalje.	 K 39-13 Dječja kolica, razni oblici i oprema, od Din 185.— dalje.	 K 39-19 Platno za pljašte malar od Din 16.— dalje.
 K 39-5 Ženske cipele, par od Din 105.— dalje.				

Posjetite nas ili zatražite besplatan katalog da možete jeftino naručivati putem pošte!

JADRANSKA PLOVIDBA D. D. SUŠAK

Brza parobrodska služba iz Sušaka za Dalmaciju i obratno.
 Turistička putovanja iz Sušaka za Dalmaciju, trinaest puta sedmično uz umjerene paušalne cijene.
 Svakodnevno parobrodske pruge za sva mjesta na domaćoj obali.
 11-dnevna paušalna putovanja iz Sušaka i Trsta za Dalmaciju, Albaniju i Grčku.
 Upute i prospekte daju: Direkcija u Sušaku i sve njezine agencije, kao i uredi Putnika i društva Wagons-Lits | Cook.

HOTEL
„JADRAN“
 SUŠAK
 Telefon broj 120
 Tople morske kupke

TRANSPORTNO I OTPREMNIČKO PODUZEĆE
S. SPITZER NASLJEDNIK
HINKO BIELITZ
 Zagreb
 Telefon 55-39 ZAGREB Ilica br. 16

VERONIKA KAMENAR
 Trgovina mješovite robe
 SUŠAK
 Istarska ulica broj 7

Šta BOŽIĆ

kupite dobru obuću

29

15

48321-646
Cipelite na šnir od lakovanog guma, sa čvrstim djonom i toplom flanelnom postelavom. Na prosljaju voda, a stoji samo Din 15.- 19.- i 25.-

29

7252-57
Visoke dječije kožne papučice sa šnalom, izrađene od vunenog toplog dubla, sa flinom, kožnim djonovima i malom kožnom polpeticom.

49

28632-62
Praktične dječije cipele sa šnalom, od lakovanog guma, sa toplom flanelom. Završavaju se na kožu.

47

2451-43682
Ove drvene cipele od meke kože, sa toplom postelavom, pružit će dječijim noćicama udobnost i toplinu.

39

98991-693
Mašket Kad je snijeg i ledenica na morale da strpilate za zdravlje vaše djece. Kupite im ove lakovane čizme, uočko ljvunene čarape. Bili će im uvijek ooge suhe i tople.

29

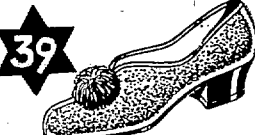
78155-657
Ženske kašije sa srednjom univerzalnom polpeticom. Priljaje uz svaku cipelu. Na licu je produljen ukusni jezik koji čarapa čuva od blata i kiše.

29

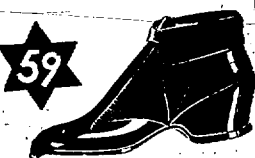
7025-44
Tople papuce sa kožnim djonom i flinom. Očrubljene svilom i ukrasene lijepom kokardom. Estetne su svakoj domaćici.

39

3515-5506
Udobne i elegantne kožne cipele, sa niskom polpeticom i izrazitim krajem. Izrađene su u plavoj, crvenoj i smeđoj boji i od šarenog sameta.

59

38675-631
Elegantne snježne cipele od lakirane gume, sa toplom postelavom i niskom polpeticom. Visoke preko članaka, a skraćene ukusnom krajnom.

59

28735-643
Elegantne snježne visoke tenke cipele od ove lakirane gume. Postavljene su toplom postelavom. Čuvaju noge od urehlade.

79

4624-64649
Sportske dječije polcipele od lagane crnog ili smeđog boka, skraćene supcima, sa kožnim djonom i kožnim polpeticama.

79

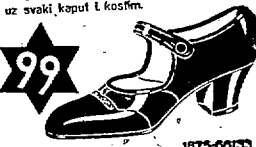
2925-64648
Praktične ženske cipele na šnir, izrađene od finog crnog ili smeđog boka, sa kožnim djonom i kožnom polpeticom.

79

2425-66124
Ukusne cipele na šnir od finog crnog boka, sa kožnim djonom i polvisokom polpeticom. Priljaje dobro uz nogu, a mogu se nositi uz svaki kaput i košulju.

99

1875-60133
Udobne cipele izrađene od dobrog lina. Na licu ukrasene svilom i umaljenim kožnim lukom. Polvisoka polpetica pruža osjećaj udobnosti i topline.

99

4000-04000
Elegantne cipele od lina, sa visokom polpeticom, skraćene ukusnom linom. Za vožnju, za tihu i zabavu.

79

4035-08009
Lagane a ipak tople tenke cipele od crnog sukna, skraćene kramavom i lakovanom kapicom. Noga se u njima osjeća kao kraj peći. Zakopčavaju se lako na šnalu.

99

2675-64673
Tople tenke cipele od jakog sukna, polpeticom, sa ristu i labu koštom, sa kožnim djonom i polvisokom polpeticom. Opširno hrišćenom a zakopčavaju se sa dugme.

36157-680
Meke kašije potrebne su svakom čovjeku koji travi svoje kuće od snijega i blata a svoje noge od zime i vjetrova. Izrađene su od prozračne, sa polvisokim djonovima. Cijena im je niževa sa Din 29.- Dječije Din 19.- i 25.-

79

1937-68822
Ove elegantne cipele koje su prilježne svakom dječijem, trgovcu i znanstveniku. Izrađene su od boka, sa kožnom labavom i nepodvisnim djonovima. Prodaju ih crna i žuta, sa lakti snježnoj ojačati od Din 79.-

99

5027-64627
Dječije i udobne snježne cipele od boka, labavog oblika, sa kožnim djonovima i kožnom polpeticom.

149

9629-67757
Dječije sportske cipele od najčvršćeg lakovanog boka, redovne po engleskom modelu, sa kožnim supcima, ukrasene svilom i kožnim lukom. Dječije i trgovcu potrebne. Spadaju u kategoriju naših najboljih cipele „Naš power“.

99

3057-64900
Cipele za svakoga čovjeka koji je u svome pozivu izložen hladnoći i koji dnevno mora da stoji na hladnom terenu. Izrađene su od toplog sukna, opširne boka kožom, sa kožnom kapicom, kožnim klinčanim djonovima i gumenom polpeticom.

99

3967-68622
Meke cipele od boka sa postelavom, kožnom labavom, i sa jakim gumenim nepodvisnim djonovima. Zbog svoje izdržljivosti ove cipele podnose svaki štrapol, a po svome izgledu mogu da zamijene svake cipele.

UZ SVAKI PAR OBUĆE IMAMO ODGOVARAJUĆE ČARAPE

Muške:	Ženske svilenke:
Šetka Din 3.-	Sarica Din 9.-
Radica Din 3.-	Saka Din 12.-
Garden Din 6.-	Lala Din 12.-
Okrov Din 7.-	Mala Din 10.-
Direktor Din 10.-	Velika Din 10.-
Ženske:	Dječije:
Šetka Din 3.-	Dječije Din 2.-
Domacia Din 3.-	Triljan Din 7.-
Začarala Din 9.-	Sbrac Din 7.-
Mira Din 12.-	Sbrac Din 7.-

Sve naše čarape imaju specijalno pojačanje na petama i na prstima.

Bata

Izdavač: TONE PERUSKO. — Odgovorni urednik: IVAN STARI, Zvanimirova ul. 48, III kat. — Vlasnik i izdavač: Konzorcij „Istra“, Masarykova ul. br. 28a, II. Broj telefona 67-80. Tisak: Jugoslovenska štampa d. d., Zagreb, Masarykova ul. br. 28a. — Za tiskaru odgovara: Rudolf Polanović, Zagreb, Blica br. 131. „Istra“ izlazi svakog četvrtka u petak. — Broj tekućeg računa: 26.789. — Pretplata: za cijelu godinu 48 d, za pola godine 24 d, za trosmjesečno dvostruko, za Ameriku 2 dolara na godinu. — Oglasi se računaju po cjeniku. Rukopisi se ne vraćaju.